1

Rec. 10-10-79

ŠVIESA

Powell A. J. 19
6117 So. Tripp Ave.
Chicago, Ill. 60629

NO. 3 LIEPA – RUGPJŪTIS – RUGSĖJIS 1979

TAIKA, MARMURAS,

Liuda Vaineikytė

ŠVIESA
The Light

Prenumeratos kaina metams $1.00
Pavienis numeris 25 c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija,
102-02 Liberty Ave., Ozone Park. N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

NO. 3 LIEPA—RUGPJŪTIS—RUGSĖJIS [JULY—AUGUST—SEPTEMBER] 1979 M. XXXXVII

TURINYS

Iš JAV lietuvių kultūros istorijos kaip kūresi LLD. Bronius Raguotis 3
Vilniaus universiteto biblioteka. ..... G. Raguotienė 5
Niekad neužmiršiu. A. Liepsnonis 7
Štai aš—tu! Justinas Marcinkevičius. Eilėraštis. 9
Kaip caro tarnai išniekino V. Kudirkos paminklą. Vincas Lauraitis. 10
Mylėsi saulę. Stasys Navickas. Eilėraštis. 11
Nauji atradimai Vilniaus pilyje. Romas Batūra. 12
Prietema. Vidas Marcinkevičius. Eilėraštis. 13
Laukia. Elena Pimpytė. Eilėraštis. 13
Tarp vėjo kalnų. Elena Pimpytė. Eilėraštis. 13
"Nuo "Naujosios gadynės" iki "Šviesos". Antanas Aukštaitis. 14
Observatorija. Eduardas Mieželaitis. Eilėraštis. 16
Žingsnis pirmyn ar atgal? Vladas Niunka. 17
Eilėraštis. Judita Vilimaitė. 20
Jonas Bendorius ir Marijampolė. V. Gulmanas. 21
Iš vaistinių istorijos Lietuvoje. Kęstutis Balčiūnas. 25
Diena išaušo. Laima Bagdonaitė-Didžiūnaitienė. Eilėraštis. 27
Įkvėpimas. Zita Zokaitytė. Eilėraštis. 27
Dainai. Gediminas Šapetka. 27
Ilgai A. Strazdelis prisiminė gražiąją Žemaitiją. Vincas Lauraitis. 28
Apie spalį. B. Mackevičius. Eilėraštis. 30
Vilniaus firma siūlo. Rūta Žalnieriūtė. 31

Iš JAV lietuvių kultūros istorijos kaip kūresi LLD

BRONIUS RAGUOTIS

Amerikos lietuvių literatūros draugija (LLD), gyvuojanti jau 65-tuosius metus, yra išskirtinis tos šalies lietuvių istorijos reiškinys. Daug jos veiklos klausimų yra gana plačiai nušviesta (A. Petrikos knygoje, rinkinyje "Šeši dešimtmečiai pažangos keliu," L. Petkevičienės, kitų autorių straipsniuose). Tačiau kai kurie LLD istorijos momentai dar nėra konkrečiau ar išsamiau aprašyti ir nagrinėti. Vienas iš jų—LLD ištakų ir atsiradimo klausimas, kurį čia norėtume kiek plačiau apibūdinti.

Pirmosios užuomazgos

Socialistinės literatūros poreikis JAV lietuvių tarpe augo ir didėjo, plečiantis revoliuciniam judėjimui, ypač nuo 1905 m., įsikūrus Lietuvių socialistų sąjungai (toliau—LSS). Bręsta reikalas turėti jau specialią darbininkų literatūros leidimo draugiją ar bendrovę.

Tos srities sumanymų nestigo. Pvz., LSS V suvažiavimas (1909 m.) pritarė iškeltam sumanymui "sutverti Literatūros ratelį, kurio tikslas bus leisti sociališko turinio literatūrą darbininkams" ("Kova," 1909, Nr. 24). Šis projektas nebuvo įgyvendintas, kad ir toliau ieškota būdų darbininkams knygoms leisti. LSS konferencija (1910.VII) New Yorke nutarė steigti "kooperatyvišką draugiją" socialistinei literatūrai leisti. Buvo sudaryta tos draugijos kūrimo komisija (J. Šukys, J. B. Smelstorius, A. Žymontas ir kt.).

Konkretus praktiškas žingsnis ta linkme žengtas 1911 m., kai LSS VI suvažiavimas (1911 m.) nutarė įkurti "Lietuvių darbininkų kooperacinę išleistinę "Darbas," pradėjusią faktiškai gyvuoti nuo 1912.IV.29 d.

Knygų leidimo bendrovė "Darbas"

Kaip nurodyta LSS VII suvažiavimo dokumentuose, "Darbas" buvo "privatiška socialistiškų knygų išleistuvė," kurios būsimų knygų "pakraipą prižiūrėti" apsiėmė LSS, raginusi savo narius remti bendrovę ("Kova," 1913, Nr. 24).

"Darbas" buvo įsteigtas akcijų (šėrų) pagrindu (šėras—5 dol.) ir jos akcininkais galėjo būti tik LSS nariai. Šios bendrovės vadovybę (Centro Komitetą) sudarė aktyvūs to laiko LSS veikėjai. Į Vykdomąjį komitetą (1913 m.) įėjo J. Šukys ("Darbo" prezidentas), J. Benesevičiūte (sekretorius), K. Liutkus (iždininkas). Kontrolės komitete buvo M. Račiūtė-Herman, J. Dobinis, J. K. Gilius ir Globėjų komitete—F. J. Bagočius, J. P. Raudinaitis, C. A. Herman.

1913 m.XI.27 d. New Yorke įvykusi "Darbo" Centro Komiteto konferencija nutarė knygas leisti periodiškai ir pirmaisiais leidiniais parinko K. Kautskio veikalą "Sociališkoji revoliucija" (numatyta išleisti dviem knygomis).

Tačiau lėšos "Darbui" kaupėsi labai lėtai. Per 1912-1913 metus į šią bendrovę įstojo 32 nariai ir už "šėrus" gauta 168 doleriai ("Kova," 1913, Nr. 26). Dėl lėšų stygiaus nejudėjo knygų leidimas. Tokia padėtis vis aštriau pradėta diskutuoti socialistų laikraščiuose, LSS kuopose ir kitose LSS Instancijose.

Pagrindinis polemikos klausimas buvo dėl "Darbo" organizacinių principų. "Darbas," kaip nurodė LSS V kuopa 1914 m. "ne taip sutvarkytas, kad galėtų patraukti liaudį" ("Kova," 1914, Nr. 44). LSS kuopos, "Laisvės" laikraštis pažymėjo, jog "Darbo" apsiribojimas tik LSS nariais, trukdo bendrovei pritraukti platesnes mases, sukaupti reikiamų lėšų knygoms leisti. 1914 m. polemikoje siūloma "Darbo" bendrovę-išleistuvę perorganizuoti naujais pagrindais ir šiam tikslui sukviesti jos narių konferenciją ("Kova," 1914, Nr. 50). New Yorke 1914 m. pabaigoje įvyko pasitarimas dėl "Darbo" reorganizavimo į "prieinamesnę draugiją" ("Laisvė," 1915, sausio 26, Nr. 8). Siūlyta vietoje penkiadolerinių akcijų (šėrų) įvesti metinį mokestį (75 centus) ir atverti kelią "platesnėms minioms," ne tik LSS nariams.

"Darbo" bendrovės konferencija (1915.IV.8) iš esmės nepakeitė veiklos pagrindų ir krypties. Vėl nutarta, kad "prie "Darbo" galės prigulėti vien tik sąjungiečiai" (t. y. LSS nariai—B. R.). Toks nusistatymas susilaukė stiprios kritikos, ypač iš "Laisvės" laikraščio pusės. L. Prūseika nurodė, jog "būtinai reikia priimti ir simpatizatoriai socialistų, kitaip "Darbas" neatsieks savo tikslo" ("Laisvė," 1915, bal. 27, Nr. 34).

Šį principinį klausimą palikta diskutuoti ir spręsti referendumui, kuris turėjo būti suruoštas 1915 m. liepos 1 d., bet jis tuokart neįvyko.

"Darbo" uždarymas ir siaura jo veikimo socialinė bazė neleido bendrovei bent kiek materiališkai sutvirtėti ir ką nors praktiškai nuveikti. Ji nepajėgė išleisti nė vienos knygos. Iš esmės tai buvo tik formaliai egzistuojanti knygų leidimo bendrovė. Tat ieškota kitų būdų, kaip išspręsti susidariusią padėtį.

Santykiai su TMD

Tebediskutuojant "Darbo" klausimą, 1914 m. antroje pusėje "Kovos," ypač "Laisvės" laikraščiuose buvo aktyviai keičiamasi nuomonėmis dėl Tėvynės mylėtojų draugijos (TMD) ir darbininkų bei socialistų dalyvavimo šioje organizacijoje.

Mat TMD (įkurta 1896m.) savo laiku, ypač 1905-07 m., išleido ir socialistinio pobūdžio knygų ir brošiūrų. Jai nuo seniau priklausė ir nemaža Amerikos lietuvių darbininkų bei LSS narių. Tačiau vėliau ir apžvelgiamuoju metu (1914-1915 m.) TMD atsidūrė liberalinių bei vadinamųjų "tautiečių" srovės rankose.

"Laisvės" laikraščio redakcija 1914 m. liepos 24 d. Nr. 55 išreiškė nuomonę, kad TMD vargu ar galėsianti pakeisti savo kryptį ir iškėlė klausimą diskusijai "Ar gali darbininkai priklausyti TMD?"

Didesnioji dalis autorių (P. A. Dėdinas "Laisvėje," T. Kučinskas "Kovoje") kritiškai vertino TMD veiklą. Buvo nurodoma, kad ši draugija "labai iškrypo iš savo praeities vėžių" ir leidžianti darbininkams nenaudingas, jų interesams priešiškas knygas ("Laisvė," 1914, Nr. 59). TMD—rašė "Laisvė" diskusijų skyrelyje "Laisvoji sakykla" 1915 rugpjūčio 3 Nr. 62—yra "po kontrole mūsų politiškų priešų" ir todėl nei darbininkai, nei socialistai neturi josios remti.

Būta nuomonės, kad nuo TMD nereikią šalintis, o pamėginti atkovoti ją iš buržuazinių srovių įtakos, pakreipti į naujas; darbininkų interesų vėžes ("Laisvė," 1914, rugpjūčio 4, Nr. 59).

Tačiau apskritai diskusija dėl TMD parodė, jog LSS Ir darbininkams būtina sava atskira knygų leidimo draugija.

Anglijos lietuvių pavyzdys

Mintį dėl savo darbininkiškų knygų leidimo organizacijos JAV Lietuvių darbininkų tarpe stiprino ir Anglijos lietuvių socialistų pavyzdys. 1914 m. JAV pasiekė žinios, kad Škotijos lietuviai socialistai Belšilyje (Bellshill) 1914 m. pradžioje buvo sumanę įkurti knygų leidimo draugiją (žr. "Laisvė," 1914, Nr. 59).

V. Kapsukas tuomet gyvenęs Londone, "Rankpelnio" redakcijai rašė, jog ir Londono lietuvių socialistai taip pat yra sumanę steigti tokią organizaciją. "Tokia draugija—nurodė V. Kapsukas,—čia galėtų rast daug narių, kurie prie socialistų kuopų nepriguli." Ji turėtų būti, V. Kapsuko žodžiais "kuo prieinamiausia," t.y. remtis ne tik politinės organizacijos nariais, bet ir darbininkų lietuvių masėmis ("Laisvė," 1914, Nr. 59).

JAV lietuviai socialistai, ypač "Laisvės" laikraštis, redaguojamas L. Prūseikos, atkreipė dėmesį į šiuos V. Kapsuko ir "Rankpelnio" sumanymus dėl darbininkiškų knygų leidimo draugijos ("Laisvė," 1914, Nr. 62).

Taigi, socialistinės literatūros leidimo naujos draugijos idėja JAV Lietuvių darbininkų ir LSS sluoksniuose brendo diskusuojant "Darbo" bendrovės likimą, nusistatant santykius su TMD, turint prieš akis Anglijos lietuvių socialistų pavyzdį.

"Sutverti naują darbininkiškoms knygoms leisti draugiją"

Tokią mintį vienas iš pirmųjų 1914 m. iškėle "Kovos" laikraštis T. Kučinsko straipsnyje ("Kova," 1914, Nr. 29). Jai pritarė "Laisvės" laikraštis (1914 m. liepos 21 d. Nr. 55), kurio redakcija ir visų pirma L. Prūseika energingai ėmėsi praktiškai spręsti naujos knygų leidimo draugijos klausimą.

1915 metais, ypač antroje jų pusėje, "Laisvės" laikraštis ne kartą nurodė, jog kokių nors vilčių, "prikelti iš numirusių" minėtąją "Darbo" bendrovę jau nebėra. Redakcinėje "Laikraščių ir gyvenimo apžvalgoje "Laisvė" (1914, rugpjūčio 6, Nr. 63) pabrėžė, jog "Darbui" merdint, kitos išeities nesą, kaip, jos žodžiais, "sutverti naują darbininkiškoms knygoms leisti draugiją."

Kaip žinia, tokia draugija, pavadinta Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugija ir buvo įkurta 1915 metų rugpjūčio 10 d. Brooklyne pirmiausiausiai L. Prūseikos pastangomis ir jo energingos veiklos dėka.

"Darbo" bendrovės likimas

Įsisteigus LLD, tebegyvavo ir "Darbo" bendrovė. Suprantama, kad LSS sluoksniuose pasigirdo nepasitenkinimo balsų dėl naujos draugijos įkūrimo. Vieni, ypač kai kurie

"Darbo" bendroves vadovai, LLD įsteigimą sutiko priešiškai. Kiti kėlė klausimą, ar derėjo taip pasielgti—gal dar reikėję gaivinti "Darbą" ("Laisvė," 1915, rugpjūčio 27, Nr. 69), treti siūlė projektą sujungti LLD su "Darbu" ("Laisvė," 1915 spalio 12, Nr. 82).

Įsikūrus LLD, netrukus buvo paskelbtas "Darbo" bendrovės narių referendumas dėl šios draugijos likimo ("Laisvė," 1915 rugsėjo 3 Nr. 71). Į jį atsiliepė tik vienas kitas "Darbo" akcininkas (iš 40-penkių narių). 1915 m. spalio mėn. "Darbo" narių visuotinis susirinkimas nutarė likviduoti šią bendrovę ("Laisvė," 1915, spalio 19, Nr. 84). Pagal "Darbo" iždininko K. Liutkaus duomenis, tuo laiku bendrovė turejo 39 narius, iš jų 1 buvo įmokėjęs 2 dolerius. Jos kasoje buvo 192 akcininkų doleriai ("Kova," 1916, Nr. 9).

Pačioje "Darbo" bendrovės vadovybėje visą egzistavimo laiką nebuvo vieningos nuomonės dėl jos pagrindų ir krypties. Kai kurie CK nariai (C. A. Herman ir kiti) menkai tesirūpino bendrovės interesais ir veikla. 1913 m.XI.29 "Darbo" CK konferencijoje jau buvo kilęs klausimas dėl šios bendrovės likvidavimo. Tiktai jos aktyviausiųjų narių (J. Šukio, J. Benesevičiūtės) pastangomis ji buvo palikta, kaip reikalinga darbininkams organizacija.

Tenka pabrėžti, kad dalis "Darbo" bendrovės vadovų, iš karto perėjo į naują—LLD-organizaciją.

LLD Laikinojoje Centro valdyboje sekretorės pareigas užėmė J. Benesevičiūtė-Šukienė, daug dirbusi "Darbo" bendrovėje.

LLD įkūrimas, kaip matėme, buvo parengtas iš anksčiau. Josios pagrindai ręsti, atsižvelgiant į ankstesnių knygų leidimo draugijų patyrimą.

Vilniaus universiteto biblioteka

G. Raguotienė
Vilniaus V. Kapsuko universiteto docentė

Dažnas JAV lietuvis, viešėdamas Vilniuje su grupe ar pavieniui, yra lankęsis Vilniaus senajame universitete, kuris šiemet pažymi savo garbingąjį 400 metų jubiliejų. Ir bene dažniausiai pažintis su Universitetu paprastai prasideda nuo jo bibliotekos. Gali atrodyti keista, bet mūsų Universiteto biblioteka yra devyneriais metais vyresnė nei pats Universitetas. Jos įkūrimo data laikomi 1570-tieji metai. Mat, dedant pagrindus būsimajai Lietuvos aukštajai mokyklai, pradėta nuo bibliotekos.

Iš čia kylama į žvaigždes

Vaikštinėdami po Universiteto senųjų rūmų kiemus kiemelius, viename iš jų, ant senosios observatorijos pastato sienos pamatysime lotyniską įrašą: "Hinc itur ad astra"—"Iš čia kylama į žvaigždes." Šiais žodžiais išreikšta ir Universiteto bibliotekos misija. Jos knygų lobynuose sudėta ilgaamžė žmonijos išmintis iš tiesų kelia žmogaus protą į aukštumas, suteikia jo idėjoms, dvasiai, svajonei sparnus, visada skatina veržtis pirmyn ir aukštyn.

Mūsų Universiteto bibliotekoje daugiau kaip per keturis amžius mokslo žinių sėmėsi daug įžymių Lietuvos ir pasaulio žmonių, pakilusių į mokslo, literatūros, meno, kultūros aukštumas. Paminėsime tik tokius bibliotekos skaitytojus ir Universiteto studentus, kaip didieji poetai Adomas Mickevičius ir Julijus Slovackis, kaip įžymusis mokslininkas, Čilės Santjagos universiteto rektorius I. Domeika, žymieji lietuviai Simanas Daukantas, Simanas Stanevičius ir kiti.

Ištisos studentų ir mokslininkų kartos žengė šios bibliotekos slenkstį, jos knygų turtuose ieškodami žinių, išminties, įkvėpimo. Dabar jos skaitytojais yra per 16 tūkstančių žmonių.

Bibliotekos rankraštynuose, retų ir senųjų knygų skaityklose dažnai dirba ir užsienio šalių mokslininkai. Bibliotekoje sukaupta medžiaga naudojasi ir Amerikos lietuvių mokslo žmonės (prof. kalbininkas A. Salys ir kiti). Kiekvienas šiame minties lobyne randa tai, kas jam rūpi, kas svarbu, kas praturtina protą ir dvasią.

Nuo kelių tūkstančių iki 4 milijonų

Universiteto bibliotekos pradžią sudarė 1570 ir 1571 metais Vilniaus vyskupo sufragano J. Albinaus padovanoti du dideli knygų rinkiniai. Bibliotekos žinion atiteko vertinga Žygimanto Augusto knygų kolekcija (apie 2500 tomų), kitų anų laikų veikėjų spaudinių rinkiniai. Tat

bibliotekos fondai gana sparčiai didėjo. Jau XVI a. pabaigoje, iš dalies ir XVII a. mūsų Universiteto biblioteka buvo viena didžiausių ir turtingiausių visoje Rytų Europoje.

Bet likimas bibliotekai buvo negailestingas ir dažnai nepalankus. Jau nuo XVII a. pradžios, ypač vidurio, biblioteką niokojo karai, gaisrai, kitos nelaimės ir sukrėtimai. Ne sykį jos turtus grobstė, plėšė, blaškė po kitus pasaulio kraštus. Tad daug jos senųjų knygų ir kitų spausdinių atsidūrė Vokietijos, Švedijos, Lenkijos ir kitų šalių bibliotekose.

Ne vieną sunkų, tragišką sukrėtimą Universiteto biblioteka pergyveno ir XIX a., taip pat ir mūsų šimtmetyje. Antai, hitlerinės okupacijos metais, traukiantis okupantų kariuomenei iš Vilniaus, Universiteto ir jo bibliotekos rūmai buvo padegti ir grobstomi, bet pasiaukojančių žmonių išgelbėti nuo grėsusios pražūties.

Tarybinės santvarkos metais Universiteto bibliotekos ilgaamžėje istorijoje prasidėjo nauji ir labai vaisingi laikai. Jeigu iki antrojo pasaulinio karo ši biblioteka turėjo kiek daugiau kaip 600 tūkstančių vienetų (knygų, rankraščių), tai dabar jos fonduose jau yra beveik 4 milijonai spaudos vienetų. Į Universiteto biblioteką buvo sugrąžinta dešimtys tūkstančių istorijos sukūriuose išblaškytų vertingų jos knygų. Beveik 90 proc. jos leidinių dabar komplektuojami valstybės lėšomis.

Nacionalinės ir kitos brangenybės

Tokiomis galime laikyti Universiteto bibliotekoje sukauptą senųjų lietuviškų knygų fondą. Nė viena kita pasaulio biblioteka neturi tokio didelio ir vertingo, mokslui labai reikšmingo lituanistikos rinkinio. Į jį įeina ir Amerikoje išleisti lietuviški spaudiniai.

Tų neįkainojamų nacionalinių vertybių tarpe—pirmoji lietuviška knyga—M. Mažvydo "Katekizmas" (1574 m.)—vienas iš dviejų pasaulyje likusių tos knygos egzempliorių. Iki antrojo pasaulinio karo buvo žinomas tiktai vienas M. Mažvydo katekizmo egzempliorius (Karaliaučiaus universiteto bibliotekoje). Bet paskui žinios apie jį nutrūko: galėjo būti, kad šio karo sukūriuose žuvo ir tas vienintelis iki tol žinomas mūsų pirmosios knygos egzempliorius. Koks tai būtų buvęs nepataisomas praradimas! Ir štai apie 1956 metus vienoje Odesos bibliotekoje buvo aptiktas dar vienas M. Mažvydo katekizmo egzempliorius ir grąžintas kaip nacionalinė brangenybė į Vilniaus universiteto biblioteką.

Yra sakoma, jog knygos, kaip ir žmonės, turi savo likimus. Dažnai sunkius ir netikėtus. Toks likimas ištiko ir pirmąją Amerikos lietuvių knygą—M. Tvarausko anglų-lietuvių ir lietuvių-anglų kalbų žodyną, išleistą 1875 m.

Ilgus dešimtmečius buvo manoma, kad ši knyga žuvo per M. Tvarausko spaustuvėlės gaisrą. Tik apie 1930 metus vienas jos egzempliorius atsitiktinai buvo rastas ant aukšto vieno Suvalkijos valstiečio troboje. Šis pirmosios Amerikoje išleistos lietuviškos knygos egzempliorius dabar saugojamas taip pat Universiteto bibliotekoje. Gali būti, jog tai vienintelis likęs to leidinio egzempliorius.

Paminėjome tik dvi mūsų bibliotekoje saugojamas nacionalines brangenybes. Jų yra šimtai. Tai dažnai vieninteliai tų senųjų lietuviškų spaudinių egzemplioriai, kuriuos pamatyti galime tik Universiteto bibliotekoje.

Biblioteka, žinoma, didžiuojasi taip pat savo fonduose turėdama ir kitų retų bei senų pasaulio spaudinių. Jos inkunabulų (knygų, išspausdintų iki 1500 metų) rinkinį sudaro daugiau kaip 300 knygų, knygų, išspausdintų per pirmuosius 50 metų nuo knygų spausdinimo pradžios—J. Gutenbergo didžiojo išradimo. Inkunabulai yra kiekvienos mokslinės bibliotekos didžiausias pasididžiavimas ir turtas.

Seniausioji Lietuvoje knyga yra 1467 metais Strasburge išleista Rabano Mauro "Opus de universo," kuri saugojama Universiteto bibliotekoje.

Jos seniausieji rankraščiai, rašyti dar pergamente, yra iš XIV a. Retenybių tarpe ir pirmosios knygos, spausdintos Vilniuje (P. Skorinos "Apaštalas," 1525 m.). Ypatingos vertės bibliotekos kartografijos rinkinys (žemėlapiai ir kt.).

* * *

Senojo Vilniaus universiteto bibliotekos turtai—neįkainojami. Jie smarkiai pasipildė tarybiniais metais. Dabar tas didžiulis žinių lobynas plačiausiai atvertas mokslo žmonėms, specialistams, studentams. Biblioteka turi mokslinės įstaigos statutą.

Įžymus JAV lietuvių veikėjas ir mokslininkas Antanas Bimba Vilniaus V. Kapsuko universitetą pavadino "aukštojo mokslo šventove Lietuvoje." Šie žodžiai priklauso ir Universiteto bibliotekai, garbingai tęsiančiai penktąjį savo gyvenimo šimtmetį. Bibliotekai, labai daug nuveikusiai tautų kultūros ir mokslo labui, bibliotekai—didžiam Lietuvos tarybinės kultūros židiniui.

Niekad neužmiršiu

A. LIEPSNONIS

Taip, kauburėlis apželia. Bet dėl to,—kas po juo miega,—sielvartas niekad niekados nesumažėja. Ne. Netekau Agočiutės 1945 m. vasario 4 d. Netekau į jos trobelę įžengus dviem apšepėliams—klasiniams priešams. Va, kai sučiulba paukštelis, ir suskauda širdį, du sykius sužeistą infarkto. Rodos, matau: Agota basa eina per laukus. Traukia: "Lakštingalėli, gražus paukšteli . . ." Šitaip posmeliais ji gynės nuo vargų vargelių. Vertė vagas. Ir taip 7 metelius, kol brolis kalėjo . . .

Tautininkai įsakė: išardyti kaimus. Išmėtyti artojėlius po dirvonus, po pelkes, po laukelius, po miškelius. Tai palietė ir sesę. Va ir liko namelis ant svetimo sklypelio. O kaimynas—"Kelk." "Brolis už grotelių." "Padegsiu." Va ji vežė trobelę toliau nuo ugnies. Pati surentino. Krosnį sumūrijo. 1938 m. Agota į KSDK audė: "Tik mano bakūžė be kepurės—kamino. Nes mano litai kaip paukščiai, per aukštai skraido. Gyvenu dūmuos." Bet ne tik jie ėdė jai akis. Nemažiau ir du kaimynai. Jiedu 1933 m. spalio 30 d. paskundė Degučių policijai: "Radome vėliavą." Toji žaibiškai su žirgu atskubėjo. Kratė. Bet nerado nei Jesenino dviejų tomų, nei Kapsuko knygelės, nei "Laisvės" iškarpų su A. Badaičio kūrinėliais, nei 180 rašytojų laiškų man, nei dienoraščio su P. Cvirkos, A. Venclovos, J. Šimkaus dialogais. Bet vis dėlto mane išvežė. Agotą pamačiau tik 1934 m. sausį, Utenoje. Žiūrėjo ji susisielojusi pro vielų tinklą. Veidas kaulėtas. Akys rusvos. Iš po skaros žybčioja apšarmoję kaštaniniai plaukai. Apsnigta—lyg vainikuota žėrinčiomis žvaigždėmis. Negreitai ištarė: "Taip kaip?" "Laikaus. Ir Agočiuta laikysis". . . Norėjosi jai lyg dainų skrynelę širdį atverti. Bet po 15 minučių nukapojo: "Baigta!"

Lankydavo ji mane su laiškeliais. O vasarą—su rūtomis, su mėtomis, gvazdikais. Rodos, kameroje pražysta jos darželis. Ji įdėtų ir mėlyną šilą, ir žydinčią pievą, ir čiurlenantį upelį. Kad tik broliui būtų lengviau. Deja. Kol vykdžiau odisėjas po grotuotus rojus,—gavau iš jos 180 laiškų. Kartais su S. Nėries, Janonio posmeliais. O sykį ir su mano:

Plačiais žingsniais bridau po laukus.
Rinkau duonai pėdas,
O turiu—vargus . . .

Raš. A. Liepsnonio Sesė—Agota. Žuvo nuo klasinio priešo 1945.II.4.

Ji įsiminė: prieš areštą deklamuodavau. Pūgai dainuojant, sykį prabilo: "Tavo išdavikas išdaužė langus. Kaišau skudurais." O ji? Visada tyli kaip žemė. Santūri. Neprileidau: skaitys revoliucinę literatūrą. Ją 1934 m. gaudavau iš Jakunčių kaimo—A. Mėlynio. Ir dabar stebiuos jos subtilumu. Būdavo, išeinu į Zarasų slaptą susirinkimą. Grįžtu po vidurnakčio. O 1933 m. vasarį prapuoliau dviem dienom. Su kauniete F. Zaraite Jakunčiuose organizavau pokalbį su 16 artojėlių. O ji niekad nepaklausdavo: "Kur dingai?" Nesako—matyt, taip ir reikia. Žinojau: suims. Bet niekad jos nepamokiau: "Nieko žvalgybai nesakyk." O ji ir neprašoma, nepatariama visas pogrindininko paslaptis laikė užrakinusi septyniomis spynomis. O dabar save

baru: kodėl ligi arešto jai neduodavau knygelių, skelbiančių audrą, pučiančių prieš vėją.

1938.IV.3 užgeso motina. Gavau fotografiją. Prie karsto Agočiutė. Aptemusi, rūškana kaip naktis. Ir parašė apie ją taip, kad ir granitas apsiverktų. 1939 m. liepa. Pravieniškių pelkė. Su draugais stūmiau karutį. Vežiau durpes pamiškėje. Iššaukė sargybinis. Einu. Barakas. Ak, Agočiutė! Ant batelių nė dulkelės. Prie kalėjimo apsiavė. Šit ji—mano artojėlė ir našlaitėlė. Veidas liesas lyg kalinės. Akys švelnios. Ir visa ji kaip šilkas. Rodos, šlama. Tokia ji buvo gera, švelni, graži. "Sergu. Kauniečiai nuvedė pas gydytoją Vaičiūną. Sakė: nervai pertempti. Mokė—gerk žalius kiaušinius. Nesinervuok." Deja, ji gėrė vargą, sielvartą, ašarėles, nemigo nakteles. Žiūriu į rankas. Pūslių kalneliai. Jomis nešė motušės karstą. Varė vagą, valdė dalgę.

Ji ištiesė sviestą, sūrį. Sargybinis peiliu perpiovė. Perdavė. Ji pažvelgė į šilą, vainikuotą spygliuotomis vielomis. Pastovėjo. Ir nuėjo. Neiškentė mano širdis. Sueiliavau "Pasimatymas su sese." Pasirašiau mano širdis. Sueiliavau "Pasimatymas su sese." Pasirašiau A. Liepsnonis. Draugai persiuntė "Laisvei." Turbūt per Kaškaitį. Mizara neatspėjo—autorius—tai A. Badaitis—jo laikraščio nuo 1929 m. gruodžio bendradarbis. Manė—pakenks kaliniui . . . Nespausdino. Parašiau J. Kaškaičiui. Jį pakrikštijau "dėde." Pravieniškių stovykloj 1939 m. liepą iš jo gavau laiškelį. Jam apie bėdas, apie kalinamą brolį parašė ir Agočiutė. Atsakė. Džiaugėsi jo jautrumu.

Vėl skundas: "Buvo policininkas. Rėkė:—"Nemokat mokesčių! Aprašysiu mantą." Neaprašė. Įsimaišė istorija. Prieš rašistų valią grįžau. Aplankiau sesę. Linksma lyg karalaitė. Sekmadienį išbėgau į Zarasus. O ji: "Mitinge kalbėsi." "Gal". Kaune atsidėjau literatūrai. Pasiųsdavau dalį uždarbio. Išrašiau laikraštį. 1941 m. sausį Zarasuose buvau su S. Nėrimi. Ją išlydėjau su prakalba į Dusetas. O aš—pas Agočiutę. Ji 1941 m. vasarį mane aplankė Kaune. Pasišnekėjau redakcijoje. Buvo didelė rugiapjūtė. Vakare ją palydėjau į Aleksotą—Hariso 7. Pas rašytoją S. Kapnį. Su juo 1930-1932 m. dažnai susirašinėjau. Radau jo žmoną—labai šviesiaplaukę moterį.

— Gal priglausite sesę. Neturiu laiko butui ieškoti . . .

Mielai priėmė. Rytą Agočiutę išlydėjau į tėviškę. Buvo kažkodėl labai rimta, susirūpinusi, susimąsčiusi. Nepagalvojau—lydžiu ją į kapus. Daugiau jos neišvydau. Ne. Birželį 23 d. su draugais praūžiau pro laukelius, kur ji versdavo vagas. Svajojau: "Greit grįšiu." Bet karas užsitęsė.

Birželio pabaiga. Atskubėjo baltaraištininkai J. Janaudis ir Šlepetys. "Kur Agota?"—užsipuolė Emiliją. "Šieną grėbia." "Atvesk!" Abi pastatė veidu į sieną. "Nejudėti! Šausime! . . Kur brolis? "Nežinau." Kuo įsiveržėliai susidomėjo? Albumu. Kišenėn įkišo mano fotografiją: "Slapuką atpažinsime."

Pagriebė ir A. Venclovos. Ir tą, kur mudu su Kapniu Kaune įamžino 1932 m. birželį. Konfiskavo mano kalėjimiškus rankraščius. Sesės paltą. Ir išdulkėjo.

O mane 4 metus degino: "Ar Agočiutė gyva?" Net sueiliuodavau "Dvi sesės." O "Laisvė" vėl man buvo dosni—1942—1944 m. spausdino etiudus apie frontą, rašytojus. O Agočiutė? Maniau, pratylės. O ji iš Rokiškio partizanų gaudavo "Už Tarybų Lietuvą." Joje spausdinaus. Sekė "Tiesą." Lėktuvo pasėtus atsišaukimus.

1943 m. ją suėmė. Paleista glaudėsi miškely pas partizanus. 1944 m. Gegužės Pirmąją vėl. Kalėjo Zarasuose, kur 1933 m. lapkritį matydavau drauges. Joms paskyriau posmus "Sesės už grotų." Agota, spaudžiama ilgesio, deklamavo Janonį. Parašė vaizdelį: "Sunku jaunesnei už rūtą kalėti . . ." Pro grotas pasikalbėdavo su jaunuole. Užrašė! "Gal ją sušaudys."

Okupantai sunerimo. Bėgo. Ji ištrūko už grotų. Išgirsdavo iš vokiečių talkininkų: "J perdaug žino apie mus." Kartais pagrasindavo. Siūlė draugai: "Traukis nuo pelkės, nuo miškelio." Ji užsispyrė: "Čia būsiu! Man nėra ko bijoti . . . Raudonoji Armija jau prie Karaliaučiaus." O užpulta 23 valandą šoko pro langą—į gėlių darželį. Ir atsigulė į jų patalėlį. Atsigulė amžinai. 1944 m. gruodį jai rašiau iš Vilniaus: "Saugokis. Dabar kaime siaučia banditai. Bus laiko—aplankysiu . . ."

Paliko vienintelį turtą—dienoraštį. Na kaip karo pradžioje dorieji išgelbėjo rusų lakūną. Kažkokia Veličkienė grasino—"Tarnauji milicijai. Gailiesies." Pokalbiai su partizanais. "Užtikau miškelyje pėdas. Matyt, kažkur užslėptas bunkeris. Ieškosiu."

O dabar einu pro kolūkio lauką. Rugeliai verkia: "Nėra Agočiutės." Paklausiu paukštelio: "Ko dieną naktį raudi?" Agočiutės. Plaukia juodas debesėlis. Teiraujuos: "Ko gedi?" Agotėlės. Neiškentė ir Alytaus pedagogė—veteranė J. Černiauskienė: paskelbė apie mano sesę

griaudžią apybraižą "Panevėžio Tiesoje." Mat, 1934-1935 m., kai kalėjau ant Nevėžio kranto,—ji lankė švelniais žodeliais. Lietuva ją ir dažniau pamini. Parodo jos fotografiją—nebaigtą gyventi jaunystę. Seniai budžiu prie jos rūtų darželio. Laukiu. Bet ji vis negrįžta. Nejaugi niekad niekados nepasirodys?! Tiesiog neįtikėtina. Juk dar nevalgė baltos duonelės. Dar nedėvėjo šilko. Dar nevaikščiojo minkštais bateliais. Ateik, sese. Vėl man padainuok apie lakštingalėlę. Ateik! Visi prašo! Juk dar negyvenai! Vos spėjai iš lopšio iššokti! Vos!

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

Štai aš — tu!

Tiktai nesakyk,
kad manęs nepažįsti.
Rankos mes, rankos,
ištiestos susitikimui.
Šviesa mes, kurią
turime garsiai ištarti.

Lūpas pravėriau tavim —
ir jos gieda.
Ir eina paskui tave —
tu, nesibaigiantis žodi!
Regiu: per tave
man arčiau prie manęs.
Štai aš — tu!
Ar patvirtinsi mano buvimą,
ar pritardamas linktelsi galva?

Tik nesakyk,
kad manęs nepažįsti.
Susiimkim už rankų,
kad nebūtų baisu,
kad Čiurlionio ranka mumyse,
nepasiekus dangaus,
nenudžiūtų.
Kad ant mūsų kojų nekristų
purvinos mūs netikėjimo
ašaros.

Ak, išimk iš krūtinės
tą akmenį,
kuriuo prieš mane užsimojai.
Sudrausk mane pykstantį.
Taip, žmogau, įsiūbuok
mano meilės,
mano tikėjimo medį.
Štai tu — aš!

Sulauksiu tavęs iš aušros.
Ryto šviesa
jau atveda mano akims
balkšvėjantį langą
ir atidaro mane
tavo gyvenimui,
meilei!

Ir jūra many,
ir jos laukiantis krantas.
Neatskiriu to,
kas jau buvo
nuo to, kas dar bus
ir nieko nenoriu užmiršti,
tave pasitikdamas
lūpomis: čia.

Kas eina manim,
kaip keliu?
Kas geria mane,
kaip šaltinį?
Lyg žiedas,
lyg paukštis.
Jo plunksnos
dievo spalvos.

Iš tada, kai žiūrėjau žaliai,
iš tenai, kai galvojau baltai:
plaukia upė — giliai negiliai,
eina saulė — aukštai neaukštai.

Žodis pakelia galvą. Jame
tyli kalba tiesa netiesa.
Kvepia lūpos dangum ir žeme.
Žydi langas tamsa.

Kas ir ką iš tamsos man atleis,
kas pravirkdys mane gerumu?
Paukščiais, giriom, žmonėm, keliais
ramu neramu.

Neatskirkit manęs tiktai
nuo to visko, nuo tų visų...
Sugalvojau save baltai —
ak, ir balto savęs baisu.

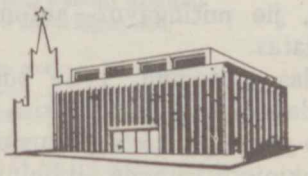

Kaip caro tarnai išniekino V. Kudirkos paminklą

80-ĄSIAS V. KUDIRKOS MIRTIES METINES PAŽYMINT

1979 m. lapkričio 16 dieną sueina 80 metų kai mirė žymus 19 amžiaus pabaigos lietuvių rašytojas, satyrinės prozos kūrėjas, lietuviškos dainos ir muzikos populiarintojas Vincas Kudirka. Ta proga skaitytojams pateikiama straipsnis kaip 1903 metais carinis Naumiesčio policijos viršininkas Gorelovas su klebonu, prelatu S. Oleka organizavo V. Kudirkos paminklo kapinėse išniekinimą.

Apsiniaukusią 1899 metų lapkričio dieną būrys lietuvių kultūros veikėjų, knygnešių, ir pažįstamųjų Meištų kalnelyje Naujamiestyje palaidojo pačiame žydėjime džiovos pakirstą rašytoją Vincą Kudirką. Užkasė, supylė kauburėlį, apdėjo eglišakiais su vienu kitu žiedu, ir apsidairė. Tiesiai nuo kalnelio matėsi Prūsija, iš kurios knygnešiai jau ketvirtas dešimtmetis nešė į Lietuvą draudžiamus lietuviškus spaudos leidinius. Išsiskirstė palyda, o 1902 m. spalio mėnesį ant rašytojo kapo pastatė paminklą—akmentašiai iš tvirto granito iškirto pakirsto audrų ąžuolo kamieną, kuriame iškalė palaidoto čia autoriaus sukurtos tautinės giesmės žodžius. Kapą lankė vienminčiai, palikdami darželių ir laukų gėlių kaip pagarbą rašytojui, o tai kaip tik ir nepatko Naumiesčio policijos viršininkui Gorelovui ir parapijos klebonui, prelatui S. Olekai.

Kaip jau buvo įprasta, klebonijos svečių kambaryje švietė pakabinta žibalinė lempa virš stalo. Didžiulė peleninė virto iš kraštų nuorūkomis, kurias be pertraukos krovė lošiantieji kortomis prelatas S. Oleka, policijos viršininkas Gorelovas su savo padėjėju ir bažnyčios maršalka. Kiekvieno dešinėje aušo pusiau nugerta stiklinė arbatos, o raudono stiklo grafinuke bebuvo likę gal tik vienam kartui aplink stalą.

Eilinį kartą pralošęs prelatui, Gorelovas visa plaštaka užvožė ties juo susikaupusių kortų krūvelę ir piktai dėbtelėjo:

— Mano vyrai šiandien vėl nuvijo nuo to jūsų Kudirkos kapo pusbernių būrelį.

— O ką, jie mitingavo?—automatiškai paklausė prelatas.

— O galas juos žino. Trise sustoję kažką kalbėjosi, dairėsi, ranka rodė į kitą pusę upės.

— Nieko ypatingo, tik supuvusius lapus nuo kapo nurankiojo,—įsiterpė viršininko pavaduotojas, susimetęs į kuprą pusamžis carinis žandaras.

— Lapus nurankiojo,—su ironija nutęsė Gorelovas.—Iš tokių tik ir lauk, kad kokias priklamacijas išmėtytų arba jomis visus kapinių paminklus apklijuotų. Maištininkai. Sicilikų išperos,—nusikeikė viršininkas ir trinktelėjo į stalą taip, kad šalia stovėjusi taurelė apvirto, nuriedėjo žemėn ir subyrėjo į smulkias šukeles.—Va ir juos taip,—net sumišęs dėstė toliau policijos viršininkas,—išblaškyti, suskaldyti, neleisti rinktis į būrelius, vakarones, laikyti prispaustus, tik tada gal ir bus galima ramiai miegoti . . .

— Ir ką jie ten prie to kapo randa?—nusistebėjo prelatas.—Susirenka, stoviniuoja, plepasi, tartum šventon vieton, žiūrėk ir susibėga . . .

— Taigi ten tuos daktarėlio žodžius ant jo paties kapo granite iškalė. Sako iš lietuvių tautinės giesmės. "Tegul saulė Lietuvos . . ." Irgi mat surado citatą iš "šventojo rašto,"—šyptelėjo bažnyčios maršalka rinkdamas sudaužyto stiklelio liekanas nuo grindų.

— Aš taip ir maniau, kad tai prie gero neprives. Prelatas net atsistojo ir ėmė vaikščioti po kambarį. Visų žmonių kaip žmonių kapai . . . "Palikai mus, liekame nuliūdę, susitiksime ten . . ." arba koks posakis iš evangelijos. O šie matai sumanė mirusiajam jo paties žodžius iškalti. Irgi mat poetą atrado . . . "Ir šviesa, ir tiesa,"—žinom mes jų tiesą,—niršo S. Oleka.

— Kur gi tu iki šiol buvai,—barė padėjėją Gorelovas. Aš jų rašto nesuprantu, na ir kam jis man. O tu turėjai seniai pranešti, kas ant to akmens iškalta. Už ką algą gauni? Ne, taip dirbti toliau nebegalima.

Dar gerą valandą niršo, barėsi, aptarinėjo, planavo Naumiesčio visagaliai, tiek carinės Rusijos valdininkas, tiek ir reakciningas prela-

tas vienodai nekęsdami lietuviškos kultūros, lietuviško žodžio, ir būdami vienodai toli nuo jos gyventojų siekių ir troškimų.

Ir pagaliau susitarė.

Sutarčiai patvirtinti klebonijos šeimininkė Anelė pastatė ant stalo dar vieną grafinuką naminio vyšnių vyno ir išdėliojo naujas lėkšteles užkandžiai.

Jau buvo gerokai po vidurnakčio, kai nuo vaišių stalo pakilo policijos pareigūnai ir, prilaikydami vienas kitą, nulingavo gatvele iki raštinės. Žvilgterėjęs į laikrodį, prelatas S. Oleka stipriai nusikeikė: iki mišių, per kurias jis turėjo priimti komuniją, beliko vos kelios valandos.

.....

Gūdi 1903 metų kovo naktis.

Iš nedidelės sukiužusios trobelės išslinko trys vyriškos figūros. Dar iš tolo nuo jų trenkė degtine, kurios net dvi kvortas jie tą vakarą buvo išgėrę miestelio linksmintojos Gresildos bute.

Gatve vyrai ėjo vienas kitą perrėkdami, pasakodamiesi būtas ir nebūtas istorijas. Viso šios priemonės vyriausiasis vykdytojas miestelio šaltkalvis Zaliauskas, įspėtas paties Gorelovo, niekam nepasakė, kieno pavedimu jis vaišino vyrukus degtine ir kalbino į naktinį "žygį." Taip pat nepasakė, kad už šį darbą, jį įvykdžius, jo lauks auksinė dešimtrublinė. Pagalbininkams turėjo užtekti ir degtinės.

Meištų kalnelyje įsikūrusiose kapinaitėse buvo tamsu ir tylu . . . Peržengę kapinių vartelius, ateiviai taip pat pritildė balsus, nes apie tai, ką jie ruošiasi padaryti, neturėjo žinoti nė vienas Naumiesčio gyventojas.

Zaliauskas jau dieną buvo gerai apžiūrėjęs vietą, žingsniais išskaičiavęs nuo vartelių iki palaužto granitinio ąžuolo liemens, todėl tiesiai ir atvedė į vietą abu gerokai įkaušusius vyrukus.

Tik dabar visi iš užančių ėmė traukti geležinius strypus ir sunkius plaktukus. Zaliauskas apgraibomis surado akmenyje įrašą, tačiau imtis darbo neleido gana stipri nakties tamsa. Tada šaltkalvis ištraukė iš kelnių kišenės apgargėjusį žvakigalio galą ir, užstojamas iš visų pusių skvernais, uždegė jį.

Taip ir stovėjo Zaliauskas, viena ranka laikydamas už švarko skverno degančią žvake, kuri nors ir labai blankiai, net ir kiek galima arčiau prinešta, vis tik šiek tiek apšvietė granite iškaltus V. Kudirkos tautinės giesmės žodžius.

Vyrai darbavosi net sušilę. Pačiame darbo įkarštyje iš kelio pusės pasigirdo girta daina. Susirinkusieji ties antkapiu sukluso. Zaliauskas dar stipriau pridengė žvakę skvernu. Tačiau daina staiga nutilo ir nuo kelio girdėjosi tik greitai nutolstančiojo žingsnių aidas pažliugusiame sniege.

Kažkuriame kieme sugiedojo pirmieji gaidžiai. Kapo niekintojai dar tebedirbo. Tik antrą kartą užgiedojus Keršių gaidžiui, jau gerokai prasiblaivę vyrai pasuko kiekvienas į savo namus.

.....

Pro skystus debesis lendanti saulė apšvietė kapinaites ir akimirkai lyg stabtelėjo ties granite iškaltu palaužto ąžuolo liemeniu, kurio priekinėje nuo kapo pusėje žiojėjo negrabiai iškirsta skylė ir vienur kitur dar likusios raidžių detalės.

O Naumiesčio Kareiva net užkimdamas pasakojo kiekvienam sutiktajam, kad naktim kapinaitėse vaikščiojusi nelaboji dvasia, švysčiojusi viena akimi ir savo nagais draskiusi akmeninius paminklus.

Pažangi Lietuvos inteligentija V. Kudirkos paminklo išniekinimu labai pasipiktino. Vincas Kapsukas 1904 m. rašė: "Tai kam stato caro valdžia mūsų krašte paminklus! O tegul pabando lietuviai kam kitam pastatyti paminklą! Gal dar atsimeną skaitytojai, kaip sudarkė tos valdžios tarnai Kudirkos paminklą? . ." V. Kapsukas, Raštai, 1 t. V., 1960, p. 320.

Vincas Lauraitis
Docentas, istorijos mokslų kandidatas

STASYS NAVICKAS

Mylėsi saulę

Ką tavo miniatiūrinės lūpytės
Taip godžiai traukia! Pieną!
O ne. Iš motinos krūtinės
Geri Tėvynės pievų
Žydėjimą ir gojų šlamesį.
It saulės spindulys —
Siurbi iš žemės gėlą
Šaltinių vandenį ir lyg
Taika pasaulį džiugini
Tu savo šypsena.

Be nerimo, be rūpesčių
Geri. O motina jauna
Galvoja: kuo užaugsi, —
Gėle ar kardu!
Ir ką labiau mylėsi: darbą,
Lakštingalą ar auksą! . .

Nauji atradimai Vilniaus pilyje

Pastarųjų metų tyrimai Vilniaus žemutinės pilies teritorijoje davė naujų reikšmingų faktų mūsų materialinės kultūros istorijai. Rekonstruojant ir pritaikant taikomosios dailės muziejui XVI—XVIII a. arsenalo liekanas, šiaurės rytų kampe (Vrublevskio g. 3) po mūro kiautu atsidengė Žemutinės pilies gynybinės sienos (pustrečio-trijų metrų storio). Išlikusi jų dalis yra 8-10 m aukščio (daugiau kaip 4 metrai po žeme) ir iki 53 m ilgio. Sienose aptikti rytiniai vartai į Žemutinę pilį, kurių angos viršutinė dalis tesiekia dabartinį žemės paviršių. Taigi čia, nuo Vilnios pusės, dabar turime geriausiai išlikusias pilies gynybines sienas.

1978 vasarą išplėtus archeologinius tyrimus arsenalo viduje, paaiškėjo, kad šioje vietoje, Gedimino kalno papėdėje, buvusi žalvario amžiaus gyvenvietė, kurios pradžia siekia tūkstantmetį prieš mūsų erą. Ryškus durpių sluoksnis rodo, kad 1 tūkstantmetyje pr. m. e. labai padrėgnėjo klimatas ir pakilo vandens lygis. Tirtose vietose aiškiai matomi kultūriniai sluoksniai su gana išsamiu gyvenimo atspindžiu, mediniais pastatais, pradedant mūsų eros I—II tūkstantmečių riba. Aptikta įdomi akmeninė krosnis, daug keramikos, odos ir kitų dirbinių. Sluoksniuose, susidariusiuose dar iki rytinės gynybinės mūro sienos statybos, rasta plytų. Tai liudija, kad greta, Žemutinėje pilyje, ir anksčiau buvo mūro statinių.

Maždaug 1,8 m gylyje, po XVI a. arsenalo grindimis, aptiktas senojo kelio, ėjusio per pilies teritoriją, akmenų grindinys (4 m pločio), po juo dar senesnis, o žemiau—dar ankstesni, jau mediniai kelio grindiniai.

Iš vidaus, prie rytinės gynybinės sienos, šalia rytinių vartų, atsidengė gotikinis mūrinis pastatas (25 x 10 m), greičiausiai kazematai. Ant jų XV a. stovėjo kitas mūrinis pastatas, kurio griuvėsiuose rasta apvalių ir aštuonkampių kolonų profiliuotų plytų, marmurinių statybinių detalių (jų tarpe grindų plytų). Dalis šio pastato karnizinių blokų ir akmens smiltainio ir kitų detalių buvo panaudota XVI a. arsenalo vidaus kolonų statybai.

Arsenalo šiaurrytiniame kampe atkasti iki šiol visai nežinomi kampiniai gynybiniai bokštai. Aiškėja, jog iš pradžių prie gynybinių sienų buvo pristatytas 7 x 10 m keturkampis bokštas, kuriame naudotas ankstyvojo laikotarpio balliškasis (vendinis) plytų rišimas (vienoje eilėje dedant vien išilgines, o kitoje—2 išilgines ir 1 skersinę plytą). Vėliau, stiprinant šį pilies kampą, kai kurios sienos pastorintos beveik iki 5 m, mažojo bokšto vietoje išmūrytas stambus (vienas didžiausių Lietuvoje) keturkampis gynybinis bokštas (išorėje apie 18 x 16 m), kurio sienose naudotas jau susiformavęs vendinis plytų rišimas. Taigi abu bokštai—ikigotikinio laikotarpio statiniai.

Atidengta ir šiaurinė gynybinė siena su besileidžiančiu į Nerį šlaitu. Jos statybai buvo naudojami ir milžiniški akmenys (iki 1,2 m ilgio ir 0,7 m aukščio). Gausių radinių bei buvusių statinių liekanų tolimesnė analizė leis nemažai pasakyti apie to meto buitį, čia vykusias statybas.

Tyrimus vykdo prityrę šio darbo specialistai—architektas S. Lasavickas, archeologai V. Daugudis, A. Lisanka ir kt. Dirba geologai, paleobotanikai, dendrologai. Iškylančios problemos aptariamos išplėstinėje Kultūros ministerijos mokslinėje-metodinėje taryboje.

Restauravus XVI a. arsenalo skliautus ir visą pastatą, ankstesnio laikotarpio vertingi fragmentai atsidurs pastato viduje, todėl numatoma juos eksponuoti, konservuojant mūrą, geriausius medžio bei kultūrinių sluoksnių elementus.

Minėti faktai rodo, jog sąjunginės ir tarptautinės reikšmės paminkle—Vilniaus pilyje—atsidengia nauja istorijos ir materialinės kultūros raidos panorama.

Vis nauji radiniai stabdo Kultūros paminklų restauravimo tresto ir kitų subrangovinių organizacijų gamybinius planus, verčia uždelsti būsimo muziejaus statybą. Šis objektas nepaprastai ryškiai parodo, jog paminklus, prieš sudarant galutinius jų restauracijos, pritaikymo mūsų dienų poreikiams ir statybos projektus bei realizavimo grafikus, būtina išsamiai ištirti. To, beje, reikalauja paminklų apsaugos įstatymai.

Dėl minėtų naujų vertingų atradimų būtina tęsti archeologinius tyrimus (bent šiaurinėje arsenalo dalyje), kiek galima daugiau atidengti gynybinę sieną, bokštus, kelio grindinius, kitus vertingiausius pastatus, praplėsti išlikusių

ikiarsenalinio laikotarpio elementų ekspozicinį plotą. Reikia koreguoti gamybinius statybos darbų planus mokslo ir kultūros palikimo labui. Nauji faktai verčia taisyti ir arsenalo restauracijos projektą.

Užbaigę minėtus tyrimus ir jų pagrindu paruošę naują, išsamesnį senųjų istorinių-architektūrinių elementų eksponavimo projektą (reikėtų įrengti atvirą naujai atidengtų vertybių panoramą pirmajame būsimojo muziejaus aukšte—tokių pavyzdžių yra sąjunginėje ir socialistinių šalių praktikoje), sukursime unikalų mokslo, kultūros ir muziejininkystės kampelį.

Romas Batūra
Istorijos kandidatas
"Literatūra ir Menas."

VIDAS MARCINKEVIČIUS

Prietema

Paženklina prietema veidus
Šviesa neramia. O namuos
Pasalūnė ramybė nagus,
Šešėlių nagus išleidus,

Į veidrodžio dugną panirę
Dulkėti daiktai. Tau, diena, kaltė —
Tarytum paveiksle rankos apmirę
Ir prietema glūdi kertėj.

Ir savo gyvenimą — keistą —
Matei kažin kur, gal skaitei,
Ar sapno svaigi eketė
Atvėrė pranykstantį vaizdą?

Ar buvo, ar naktį vaidenas
Pro veidrodžio baltus dažus
Tos virpančios, skubančios dienos,
Kurias prarandu pamažu?

Į prietemos blyškų ekraną
Šešėlius kampuotus nuties —
Pavargusių rankų mintis —
Gyvenimas lašantis mano.

Švytėjimui blankstant, menkėjant,
Dramatiškų gestų užteks
Visiems šitos pjesės veikėjam, —
Savos prisiimsiu kaltes

Už vakaro šiltą duoną
Nuvargusių rankų rimtim —
Kaip žiedlapiai moka mirtim
Už kvepiančių vaisių saldumą.

ELENA PIMPYTĖ

Laukia

Kažkas tai laukia,
nežinau kas — laukia
laukia,
laukia, jau laukia.
Galbūt žiemos
balta palaukė
ar sidabrinė snieguolė.
Nežinau nežinau,
kas laukia
ant žiemos balto lauko,
ant kalniuko.

❁

Po pirmo pasimatymo
tu užmigai ant rožės
žiedo,
dar niekados nežydėjusio
ant mūsų dainuojančios
žemės.

Kai tu pabudai,
meilė giedojo
beržo pačioj viršūnėj.

Tarp vėjo kalnų

Mano mintys išdžiūvo.
Vėjas žodžius išnešiojo.
Svajonės negrįžo iš miško.
Supratau, kaip gamta
gyvena po vėjo sparnu:
miško šaknys remias
į debesų drėgną dugną,
alsuodamos saulės plaučiais,
ir kalbasi medžiai
žodžiais geltonos purienos
tarp vėjo pilkų kalnų.

❁

Negimęs berniukas
statosi oro pilis,
kad lengviau būtų užgimt.

O kaip gražiai šypsosi
Sartų ežere diena.
Bėga oro laiptais
saulės geltsva mėnesiena
į negimusio berniuko
gimtadienį.

Suošia lopšy
negimus tyla,
apaugus
nesėtų miežių akuotais.

"Nuo "Naujosios gadynės" iki "Šviesos"

ANTANAS AUKŠTAITIS

1917 m. pabaigoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose sustiprėjus reakcijai buvo sustabdytas LSS organo "Kovos" ir žurnalo "Naujoji gadynė" leidimas. LSS centras, kairieji socialistų sluoksniai iš esmės likosi be savo periodikos.

Nuo 1918 m. vietoje "Kovos" leistas mėnesinis biuletenis "Apžvalga" negalėjo atstoti savaitraščio, atspindėti ir spręsti platesnių ir sudėtingesnių gyvenimo klausimų. "Laisvės" laikraščio pozicija tada dar buvo nenuosekli, o santykiai tarp šio laikraščio ir LSS Centro—konfliktiški.

LSS reikėjo ieškoti išeities, kaip atstatyti ir pertvarkyti savo periodiką. Ypač aštriai buvo pajustas žurnalo stygius. To meto sąlygomis tokio pobūdžio leidinys buvo itin reikalingas. Įvykusi Spalio revoliucija, augantis JAV darbininkų judėjimas, pirmojo pasaulinio karo padėtis reikalavo kuo giliau nušviesti, teoriškai aiškinti ir nagrinėti gyvenamojo laiko reiškinius ir problemas.

Pastangos tęsti "Naujosios gadyės" leidimą

Nustojus eiti "Kovai" ir "Naujajai gadynei," kai kurie LSS sluoksniai, kuopos bei nariai ėmė kaltinti LSS vadovybę, kad ji be reikalo nutraukusi laikraščio ir žurnalo leidimą (Artimas Centrui. "Laiškas redakcijai"—"Laisvė," 1918, liepos 23, Nr. 59). LSS vadovybei smarkiai priekaištauta dėl jos politikos, kuri "subankrutijusi," ir "Kovą," ir "Naująją gadynę" (J. P. Raulinaitis). Laisvoji sakykla.—"L.", 1918, liepos 30, Nr. 61)

Panašaus pobūdžio kaltinimai buvo daromi ir diskutuojant LSS namo klausimą (žr. "L.", 1918, rugp. 16 Nr. 66).

Stiprėjant LSS vadovybės puolimui dėl "Kovos" ir "Naujosios gadynės," LSS Pildomojo komiteto posėdyje (1919, kovo 9 d.) buvo sutarta šiam klausimui ištirti sudaryti komisiją.

Kaip žinia, nei "Kova," nei "Naujoji gadynė" oficialiai valdžios aktu nebuvo uždaryti. Tačiau abu leidiniai patyrė atvirus valdžios persekiojimus ir kitas jos (pašto) daromas kliūtis, dėl kurių jų leidimas tuo momentu (1917 m. pabaigoje) pasidarė negalimas.

"Moterų balso" žurnalas (1917, Nr. 12) nurodė, kad "Naujoji gadynė" valdžios sustabdyta dėl joje pasirodžiusių "maištingų straipsnių." "Amerikos žodžio "laisvę"—rašė "Moterų balsas,"—jau ir lietuvių socialistinė spauda pradeda patirti. "Naujoji gadynė" yra pirmoji tos "laisvės" auka" (ten pat).

Svarstant klausimą dėl žurnalo, būta balsų atnaujinti "Naujosios gadynės" leidimą. Tęsti šio žurnalo leidimą siūlė LSS kuopos, LSS nariai (žr. "L.", 1918, rugp. 13, Nr. 65). Antai, LSS VIII rajono konferencijos (1919, saus. 5) rezoliucijoje pažymėta, kad LSS Literatūros komitetas turi kuo greičiau pradėti leisti "Naująją gadynę" ("Mūsų tiesa," 1919, kovo 1, Nr. 2).

LSS Literatūros komitetas netrukus svarstęs šį klausimą, pripažino reikalą atnaujinti "Naująją gadynę." Tačiau susidurta su įvairiais sunkumais, ypač dėl žurnalo redaktoriaus. Anot A. Petrikos, redaktorių dabar "tiesiog badas." Žurnalo redaktoriumi siūlytas J. Baltrušaitis; keltas sumanymas, kol bus rastas redaktorius, sudaryti "kolektyvinę redakciją iš Literatūros komiteto narių ir kitų draugų" ("Mūsų tiesa," 1919 bal. 10, Nr. 4). Jeigu žurnalas—nurodyta minėtame posėdyje,—negalėtų pasirodyti senuoju "Naujosios gadynės" pavadinimu, reikėtų jį pakeisti.

Susidėjus įvairaus pobūdžio sunkumams dėl "Naujosios gadynės" atgaivinimo, LSS Pildomasis komitetas 1919 m. gegužės 25 d. posėdyje nutarė šio žurnalo leidimo klausimą atidėti iki LSS X suvažiavimo.

Priedų ir naujo žurnalo idėja

Dar svarstant klausimą dėl "Naujosios gadynės," ieškota ir kitų būdų, kaip bent laikinai išspręsti žurnalo reikalus.

"Pradėjus eiti "Mūsų tiesai"—pažymėjo A. Petrika,—nėra jau tokio strioko skubintis su "Naująja gadyne" ("Mūsų tiesa," 1919, bal. 10, Nr. 4). Reikia pabrėžti, kad "Mūsų tiesa" (1919.II.14—XII)24) iš dalies perėmė teorinio žurnalo funkcijas. Laikraštis nemaža einamojo momento klausimų nagrinėjo teoriniu požiūriu.

Ruošiantis "Laisvės" laikraštį leisti dienraščiu, be to, jam ryškiai sukant į revoliucinę, kairiųjų socialistų pusę, keliamas pasiūlymas "leisti prie "Laisvės" savaitinį priedą, kuriame

tilptų teoretiniai principaliai straipsniai" (A. Jurevičius. Suvažiavimui besiartinant—"L.", 1919, liepos 25, Nr. 59). Toks priedas "Laisvėje" nebuvo įkurtas.

Tačiau ir atidėjus "Naujosios gadynės" leidimą ir iškilus kitiems projektams, atskiro žurnalo idėja tebebuvo gyva. "Laisvės" dienraštis—rašė V. Bovinas,—turėtų būti "populiariškas," nagrinėti einamąjį momentą, o greta jo "mes galėtume išleisti ir mėnesinį žurnalą teorijos dalykams" (V. Bovinas. Kairiųjų dienraščio klausimu—"L.", 1919, rugpj. 26, Nr. 68). Po kiek laiko tokio žurnalo klausimas buvo pradėtas praktiškai spręsti.

Apie "Ryto" žurnalą

1920 m. kovo mėnesį, kiek aptilus Palmerio reakcijai, Philadelphijos socialistai paskelbė leisią mėnesinį "politikos, visuomeninių mokslų, teorijos, ekonomijos ir literatūros" žurnalą "Rytas" "L.", 1920, kovo 24, Nr. 71).

Jo sumanytojai ir leidėjai pabrėžė, jog "Amerikos lietuvių darbininkų visuomenei toks žurnalas jau seniai reikalingas" (ten pat.)

"Mes, matydami momento svarbą ir reikalingumą plačiau supažindinti darbininkų klasę su revoliucinio marksizmo pamatiniais dėsniais—rašė leidėjai J. Daubaras, V. Bovinas, A. Pranaitis,—nutarėme išleisti žurnalą "Rytas" ("L.", 1920, bal. 5, Nr. 81).

Kreipimęsi "Draugai, į darbą" naujo žurnalo iniciatoriai nurodė: "Rytas" eis ten, kur milijonai darbininkų giliai po žeme kasa anglis, geležį ir plieną, neištiesdami savo nugaros, per ilgas valandas nematydami saulės šviesos. "Rytas" eis ten, kur šimtai tūkstančių darbininkų dirba prie milžiniškų pečių: verda geležį ir plieną, kurių veidai ir rankos apdegę dėl pelno plieno turtų karalių . . . "Rytas" eis ten, kur tūkstančiai mūsų motinų ir sesučių vergauja: verpia, audžia ir siuva drobes ir šilkus . . ." (Ten pat).

Naujasis žurnalas pažymėjo būsiąs marksistinės krypties, išpažinsiąs kairiųjų socialistų politiką. Jis užsibrėžė tikslą rodyti kelią, kuriuo eidami darbininkai "galės pasiliuosuoti iš kapitalistiškos vergijos" (Ten pat). Žurnalas kvietė į talką proletarinius rašytojus, ragino remti leidinį.

Iš pradžių manyta, kad žurnalą galima bus išleisti surinkus 500 prenumeratorių. Tačiau netrukus iškeliamas uždavinys gauti 3000 prenumeratorių.

Kaip matyti iš "Ryto" leidėdjo J. Daubaro ataskaitos, žurnalą gana noriai rėmė įvairių vietų socialistų kuopos, atskiri asmenys, prenumeratos agentai. Prie žurnalo buvo pritraukiami stipriausi to meto revoliuciniai publicistai ir rašytojai ("L.", 1920, geg. Nr. 116).

Tačiau šiam sumanymui nebuvo lemta įvykti dėl įvairių priežasčių. "Ryto" leidėjai savo nutarimą likviduoti žurnalą grindė visų pirma finansiniais motyvais. Nors per 3 mėnesius buvo gauta apie 1000 prenumeratorių (2000 dolerių), tačiau ypač dėl popieriaus pabrangimo surinktų lėšų nepakako žurnalui nei pradėti, nei jam toliau egzistuoti ("L.", 1920, rugpjūčio 11, Nr. 118).

Matyt, kad greta lėšų stygiaus, būta ir kitų priežasčių, susijusių su tuo laiku besiklostančia sudėtinga padėtimi ką tik susikūrusiame JAV lietuvių komunistiniame judėjime.

Už "Rytui" surinktas lėšas, prenumeratoriams pageidaujant, buvo užsakyti kiti leidiniai ("Laisvė," "Vilnis," "Moterų balsas," "Rankpelnis"), arba pinigai grąžinti. "Ryto" likvidavimo reikalai buvo užbaigti 1921 m. birželio mėn. (Žr. "L.", 1921 birželio 20, Nr. 146).

Nauji sumanymai ir leidiniai

"Ryto" žurnalas, pagal jo pobūdį, būtų buvęs sudėtinis, t. y. skirtas visuomenės, politikos ir literatūros sritims nušviesti bei nagrinėti. Greta tokio profilio žurnalo, siūlomi projektai ir specialiems žurnalams bei laikraščiams.

Intensyvėjant JAV lietuvių proletarinei literatūrai per kelis kartus 1920-1921 m. buvo keliama mintis steigti specialų tos srities žurnalą. Paskelbus apie ruošiamą literatūros leidinį "Atžalos" (1920 m.), kai kurie skaitytojai manė jį būsiant žurnalu ("L.", 1920, bal. 7, Nr. 83) V. Jakštys (Senas Vincas), pritardamas "Atžalų" almanacho leidimui, kartu rašė, ar, jo žodžiais, nebūtų galima išleidinėti mėnesinį beletristikos žurnalą" ("L.", 1920, kovo 13.).

Literatūros žurnalo idėją 1921 m. rugpjūčio mėn. vėl kėlė aktyvus to meto proletarinis poetas V. Rimkus (Keršto širdis). "Laisvės" redakcija kritiškai pažiūrėjo į šį sumanymą ("L.", 1921, rugp. 12, Nr. 192).

1921 m. pabaigoje (lapkričio mėn.) pasirodė "Vyturėlio" laikraštis, skirtas darbininkų chorams ir muzikos mėgėjams. Sveikinant šį leidinį pažymima, kad įstaigtas Susivienijimas lietuvių dainininkų Amerikoje turėtų pats leisti žurnalą. Darbininkų chorų—buvo rašoma—yra daug ir jiems labai reikalingas žurnalas ("L.", 1921, lapk. 22, Nr. 279).

1922-1923 m. buvo dedami pagrindai Lietuvių proletarinio meno sąjungai (vėliau—LMS). Ji turėjo susivienyti į vieną organizaciją JAV lietuvių proletarinės literatūros, teatro, dainos ir kitų meno šakų jėgas. Tuo laiku keltas ir šios sąjungos žurnalo klausimas. Su pasiūlymu leisti naują specialų žurnalą proletarinio meno reikalams į Amerikos lietuvius (1924 kreipėsi Tarybų Sąjungos lietuvių rašytojas V. Žalionis—B. Pranskus ("Laisvės," 1924, spalio 31, Nr. 261).

Greta projektų leisti specialius žurnalus, kartkartėmis pasigirsdavo balsų ir apie bendro profilio teorinį leidinį. 1922 m. pabaigoje K. Petrikienė rašė, jog atsisakius "Moterų balso" (būta tokių pasiūlymų) "mes, suglaudę savo spėkas, galėtume leisti gilų teoretinį žurnalą, kaip seniau ėjo "Naujoji gadynė" (K. Petrikienė. Ar eisime prie LMPS likvidavimo.—"Moterų balsas," 1922, Nr. 12).

Žurnalo poreikio subrendimas

Anksčiau minėtieji žurnalo sumanymai praktiškai nebuvo įgyvendinti. Bet jie rodė, jog JAV lietuvių pažangiajame judėjime bręste bręsta tokių leidinių poreikis. Šitai liudija ir JAV lietuvių pozicija dėl "Kibirkšties." Jie su pritarimu sutiko Tarybų Sąjungos lietuvių numatytą leisti "Kibirkštį"—žurnalą, skirtą dailiajai literatūrai ir menui. Redakcijos kreipimąsi į JAV lietuvius darbininkus ir rašytojus buvo nurodyta, kad žurnalas ketina pritraukti bendradarbiais "ne tik proletarinius Lietuvos poetus ir rašytojus, bet taipgi Rusijos ir Amerikos" ("Laisvė," 1923, rugs. 14, Nr. 220).

Einant "Kibirkščiai" (1924.I.—1926.IX.) JAV pažangieji lietuviai jį rėmė aukomis, prenumeravo, apie jį rašė savo periodikoje. Iš dalies (bent laikinai) "Kibirkštis" JAV lietuviams galėjo atstoti žurnalą. Tačiau specifinės tos šalies ir lietuvių gyvenimo sąlygos, pažangiojo judėjimo interesai reikalavo savo teorinio leidinio. Tat ir egzistuojant "Kibirkščiai," neatsisakyta minties leisti žurnalą. Kaip rašė "Laisvė" (Krislai, 1924, rugp. 30 d. Nr. 208), "opų klausimą apie žurnalą" iškėlė D. Šolomskas. Tačiau ir šiuosyk praktiškai jis nebuvo spręstas. Redakcija siūlė tuo tarpu naudotis Tarybų Sąjungoje leidžiamais "Komunisto" ir "Kibirkšties" žurnalais.

Ir vėliau kartkartėmis užtinkame žinių apie žurnalo leidimo sumanymus. Tokio leidinio reikalų svarstymas aktyvėja apie 1929-1930 metus, susidarant sudėtingai situacijai JAV lietuvių pažangiajame judėjime, t. y. formuojantis vadinamajai "sklokai." Bendro bei teorinio žurnalo poreikis tuo laiku buvo visiškai subrendęs. Iniciatyvos čia ėmėsi LLD, kurios IV suvažiavime (1933) ir buvo nutarta leisti "Šviesos" žurnalą.

"Vienas iš didžiųjų Lietuvių literatūros draugijos užmojų—yra pabrėžęs R. Mizara,—buvo nutarimas pradėti leisti žurnalą "Šviesa." Jo pirmasis numeris išėjo 1934 m. vasario mėn. Nuo 1936 m. iki šiol "Šviesą" redaguoja A. Bimba. Taigi, žurnalo idėja brendo ilgus metus, ji kilo iš kolektyvinės minties, buvo kolektyvinėmis pastangomis įgyvendinta.

EDUARDAS MIEŽELAITIS

Observatorija

Pro langą lyg pro teleskopo angą
Aš žvaigždę tarsi moterį stebiu.
O valandų procesija vos slenka
Su ilgesio akimirkų glėbiu.

Kukli observatorija. Ir kuklūs
Stebėjimo parametrai. Žvaigždė
Lyg moteris nueina nusisukus, —
Padangė ištuštėja — lyg aikštė.

Ir lieka man į moterišką batų
Kaukšėjimą panašūs neryškių —
Kaip šmėklos — asteroidų ir kometų
Atodūsiai ir šukės. Ir šaukiu:

O žvaigžde, žvaigžde! Kam mane užburei
Tu moters akimis? Kita širdies
Dinamika ir sinusiniai tūriai.
Ir laukiu, kol tos akys priartės.

Bet valandų procesija keliauja —
Akimirkos pavirsta pelenais.
Ir ilgesys, į ledą mano krauja
Pavertęs, vaikšto debesų kalnais.

Jis karstosi kalnuos kaip alpinistas.
Ir, prisirišęs prie savęs virve,
Mane į kalnus — tiesiai pas akis tas
Žvaigždėtas — traukia. Tiesiai į save.

Ir žemė iš po kojų man išslysta.
Ir aš į glėbį žvaigždei ir sykiu
Į moters glėbį paskui alpinistą,
Širdies baliono keliamas, lekiu...

ŽINGSNIS PIRMYN AR ATGAL?

APIE PIRMĄJĄ JONO POVILO II ENCIKLIKĄ

Akad. VLADAS NIUNKA

Savo pirmąją encikliką, pasirašytą š. m. kovo mėn. 4 d., popiežius Jonas Povilas II pavadino „Redemptor hominis" („Žmogaus atpirkėjas"). Jau pačiu enciklikos pavadinimu pabrėžiamas religinis šio dokumento aspektas. Ir iš tikrųjų didžioji šios enciklikos dalis skirta kristologijos, t. y. bažnyčios mokymo apie Kristų klausimams.

Iškeldamas šiuos klausimus į pirmąjį planą, Jonas Povilas II primena visiems teologams, kad katalikybės nepajudinamas pagrindas yra Kristaus koncepcija, kurią nuo amžių skelbia bažnyčia.

Teologiniai samprotavimai, išdėstyti enciklikoje „Redemptor hominis", dar kartą patvirtina, kad Apaštalų sostas yra kategoriškai nusistatęs prieš bet kuriuos mėginimus reviduoti tradicinę Kristaus koncepciją, apvalant ją nuo evangelinių mitų. Tuo tarpu tendencija demitologizuoti krikščionybę yra vienas būdingiausių mūsų laikų reiškinių, keliančių rimtą susirūpinimą Vatikane.

Stiprų impulsą šiai tendencijai vystyti davė plačiai išgarsėjusių protestantų teologų R. Bultmano, P. Tilicho ir kitų koncepcijos, griaunančios tradicinį Kristaus paveikslą. Šie protestantų teologai krikščionybės demitologizavimo būtinumą grindė tuo, kad Biblijos mitai, visiškai nesiderinantys su šiuolaikinio žmogaus mąstysena, izoliuoja krikščionybę nuo dabartinio sekuliarizuoto pasaulio.

Jų pasekėjai — teologai Van Burenas, V. Hamiltonas, T. Alticeris ir kiti — pradėjo skelbti dar radikalesnes koncepcijas, kurios davė pagrindą „dievo mirties" arba „mirusio dievo" teologijai, visiškai atmetusiai tradicinę krikščionybę. T. Alticeris savo knygoje „Krikščioniško ateizmo evangelija" paskelbė, kad šiandien jau nebėra dievo, kuris kadaise egzistavo krikščionių tikėjime. Klasikinės teologijos tezės, rašė teologas Van Burenas, šiuolaikiniam žmogui neturi jokios prasmės, pats žodis „dievas" prarado savo prasmę.

Šios naujos teologinės koncepcijos, susiformavusios protestantiškoje aplinkoje, praėjusiame dešimtmetyje pamažu pradėjo brautis ir į katalikišką teologiją. Jau 1967 m. popiežius Povilas VI viešai pareiškė susirūpinimą dėl to, kad į „katalikiškos doktrinos sferą skverbiasi naujos teologinės pažiūros", kurios „iškraipo bažnyčios skelbiamų ir jos autoritetų patvirtintų tiesų objektyvią prasmę". Kiek vėliau, grįždamas prie šio klausimo, Povilas VI kategoriškai pasisakė prieš mėginimus „sukurti krikščionybę be religijos, kurioje Kristus iškyla kaip žmogus, bet išnyksta kaip Dievas".

Prieš mėginimus demitologizuoti krikščionišką teologiją, t. y. apvalyti ją nuo religinių mitų, išvystė plačią kampaniją Vatikano spauda. Šiai ideologinei kampanijai, kuri vyksta iki šiol, davė toną įžymaus to meto teologo Danieliju straipsniai, išspausdinti laikraštyje „Osservatore Romano" (1968 m. Nr. 83 ir 227). „Didžiausia XX a. erezija, — rašė jis, — yra areliginė krikščionybė". Aiškindamas šios „erezijos" atsiradimo priežastis, jis iš esmės pripažino, kad mūsų laikais krikščio-

nių tarpe silpnėja tikėjimas dievu. „Dievo mirties" teologijos, areliginės krikščionybės teoretikai, aiškino kardinolas Danieliju, išreiškia tai, kad šiandien daugelis krikščionių suvokia krikščionybę tik „kaip artimo meilę". Tačiau jis pabrėžė, kad areliginės krikščionybės skelbėjai šiurkščiai iškraipo krikščionybės esmę, paneigdami jos antgamtinį pradą. Kristaus mokymo esmė kaip tik ir yra ta, teigė kardinolas, kad „šis mokymas žadina žmoguje jo antgamtinio pašaukimo suvokimą; pašalinti iš krikščionybės religinį pradą reiškia atimti iš krikščionybės viską, kas sudaro jos vertę žmonių akyse".

Paminėtinas straipsnis „Krikščioniškas ateizmas!..", paskelbtas 1970 m. rugsėjo 6 d. laikraštyje „Osservatore Romano", kuriame dar aštriau pasisakoma prieš teologus, skelbiančius „dievo mirties" koncepcijas. Pabrėždamas, kad katalikui neleistina net pagalvoti apie „dievo mirtį", Vatikano laikraštis rašė: „Dievas yra krikščioniško tikėjimo pagrindas: jį pašalinus griūna kaip kortų namelis visas krikščioniškas pastatas [...] Jėzus Kristus be Dievo yra nesąmonė; jei iš Kristaus asmenybės pašalinamas Dievas, tai iš jo nieko nebelieka, tiksliau pasakius, kiek miglotas liaudininko-revoliucionieriaus paveikslas, o ne Evangelijos Kristus".

Straipsnis įspėja teologus, kad bet kuris mėginimas pašalinti dievą iš krikščionybės esąs krikščionybės išdavystė.

Tačiau tokie mėginimai ir toliau kartojasi. Šiame dešimtmetyje teologijos demitologizavimo tendencija dar labiau sustiprėjo. Tai buvo oficialiai pripažinta ir paskutiniame pasaulio vyskupų sinode, įvykusiame Vatikane 1977 m. „Paskutiniaisiais metais sustiprėjo radikalinės sekuliaristinės srovės", — sakoma viename šio sinodo dokumentų, — kurios taip „aptemdė daugelio krikščionių protą, kad jie net nustojo tikėję antgamtiniu pasauliu". Sinodo dalyviai kalbėjo, kad būtina ryžtingai atmesti „klaidingas pažiūras", pripažįstančias Kristų kaip žmogų, bet ne kaip dievą.

Į kovą prieš šias „klaidingas pažiūras" paskutiniuoju metu aktyviai įsijungė viena pagrindinių įstaigų — Tikėjimo reikalų šv. kongregacija, kuriai pavesta saugoti katalikiškų doktrinų grynumą. 1979 m. balandžio 4 d. laikraštis „Osservatore Romano" paskelbė Jono Povilo II patvirtintą šios Kongregacijos deklaraciją, smerkiančią prancūzų teologo Ž. Pojė teologines klaidas. Pojė buvo pripažintas kaltu tuo, kad jis savo knygoje „Kai aš tariu dievas" pareiškęs „dviprasmiškų ir pavojingų minčių", sukeliančių tikintiesiems „abejojimą pagrindinėmis religijos tiesomis", paneigęs „tiesą apie Kristaus prisikėlimą iš mirusių", dviprasmiškai pasisakęs apie „Kristaus dieviškumą".

Turint galvoje čia paminėtus reiškinius bei procesus, atspindinčius katalikybės, jos tradicinių koncepcijų gilėjančią krizę, nesunku suprasti, kodėl Jonas Povilas II savo pirmoje enciklikoje didžiausią dėmesį paskyrė kristologijos klausimams. Naujasis popiežius, matyt, yra nusistatęs sugriežtinti teologinę discipliną, labiau sutelkti pastangas kovai su įvairiais „teologiniais nukrypimais", kelti tradicinės katalikiškos Kristaus koncepcijos prestižą.

„Kristus yra Kosmoso ir istorijos centras", skelbia „Redemptor hominis", ir kartu pabrėžia, kad „visi bažnyčios keliai veda į žmogų". Ką reiškia šis teiginys! Pagrindinis bažnyčios uždavinys, — atsako enciklika, — veikti VISOS žmonijos sąmonę, siekiant atvesti ją į Kristaus kelią, t. y. sukrikščioninti pasaulį, vienas esminių šios misijos elementų yra rūpinimasis žmogaus žemiškais reikalais.

Jonas Povilas II kelią bažnyčiai uždavinį giliau pažinti mūsų epochos žmogų, nuolat domėtis „žmogaus situacija" šiuolaikiniame pasaulyje. Pirmą kartą jis apie tai plačiau pasisakė savo programinėje kalboje, pasakytoje Lotynų Amerikos vyskupų konferencijoje. „Mūsų epocha, — kalbėjo popiežius, — yra taip pat giliausio žmogaus nerimo, didžiausio žmogaus susirūpinimo savo tapatybe ir likimu epocha, žmogaus pažeminimo, jo nužmoginimo, dar niekad negirdėto žmogiškųjų vertybių suniekinimo epocha". Kaip paaiškinti šį keistą reiškinį! „Galima pasakyti, — tvirtino popiežius, — kad tai yra neišvengiamas ateistinio humanizavimo paradoksas". Jis sugestijonavo savo klausytojams, kad be bažnyčios, be Kristaus pagalbos yra beprasmiškos ir bergždžios žmogaus pastangos sukurti laimingesnį gyvenimą.

Mūsų laikais panašioms koncepcijoms gali pritarti tik karingojo klerikalizmo šalininkai, kurie šiandien jau nebevaidina reikšmingesnio vaidmens katalikiškame pasaulyje, ir todėl, matyt, neapsiriko įtakingas buržuazinis laikraštis „Il Mesadžero" („Il Messaggero", 1979. II. 2), rašydamas,

kad popiežiui sukėlė tam tikrą susirūpinimą tai, jog kai kuriuos jo teiginius, pareikštus minėtoje kalboje, išgyrė dešinioji spauda. Juk iš tikrųjų tai galėjo pakenkti jo pastangoms kelti bažnyčios autoritetą plačiosiose katalikų masėse. Šiaip ar taip, Jonas Povilas II pirmoje savo enciklikoje, apibūdindamas žmogaus situaciją mūsų epochoje, labiau pabrėžia ir plačiau nušviečia objektyvių veiksnių vaidmenį, iškelia kai kurias opias socialines problemas, dominančias platesnius visuomenės sluoksnius.

„Redemptor hominis" bando paaiškinti, kodėl mūsų epochoje pasaulyje gilėja socialiniai kontrastai, turtinė nelygybė. Pažymėdama, kad vienur (ekonomiškai labai išsivysčiusiose šalyse) kaupiasi turtų perteklius, o kitur platūs gyventojų sluoksniai kenčia badą ir daugelis žmonių miršta badu, enciklika pabrėžia, kad ši nelygybė tapo tokia gili, jog tai „verčia pagalvoti apie mechanizmus ir struktūras, susijusias su finansų, pinigų, gamybos ir mainų sfera, kurios įvairių politinių veiksnių remiamos viešpatauja pasaulinėje ekonomikoje". Šios struktūros ir mechanizmai pasirodo nesugebančios pašalinti neteisingų visuomeninių sistemų.

Enciklika pripažįsta, jog, norint pasiekti, kad „žmogaus gyvenimas būtų žmogiškesnis", yra būtina „pertvarkyti ekonominio gyvenimo struktūrą", reikalingi „drąsūs ir kūrybiški sprendimai". Tačiau iš esmės enciklika „Redemptor hominis" pasisako už tokias reformas, kurios geriausiu atveju galėtų tik sušvelninti socialinius kapitalistinės visuomenės kontrastus, t. y. orientuoja į reformistinį kelią, kurį ne nuo šiandien rekomenduoja katalikų socialinė doktrina. Matyt, reikia sutikti su laikraščio „Il Messaggero" (1979. III. 16) išvada, kad „popiežius vadovaujasi iš esmės liberaline demokratine, neokapitalistine koncepcija, ir tai jam labiausiai trukdo pasakyti ką nors tikrai nauja".

Apibūdindama mūsų epochos žmogaus situaciją, enciklika paliečia ir susvetimėjimo problemą. Daugiau kaip prieš 100 metų K. Marksas, nagrinėdamas šią problemą, rašė, kad kapitalistinėje santvarkoje „žmogaus veikla pasidaro jam pačiam svetima, priešiška jėga, kurios jis yra pavergiamas, užuot viešpatavęs jai". K. Marksas tai pavadino socialinės veiklos susvetimėjimu.

Iš esmės pakartodama K. Markso žodžius, enciklika „Redemptor hominis" pažymi: „Šiuolaikiniam žmogui nuolat gresia jo rankų, o ypač jo intelekto veiklos rezultatai"; nukrypdami prieš žmogų, pabrėžiama toliau, jie „gali tapti didžiausios katastrofos, žmogaus sunaikinimo priemone".

Kodėl žmogaus veiklos rezultatai nukrypsta prieš jį patį? — klausia „Redemptor hominis" autoriai. Į šį klausimą marksizmas seniai davė moksliškai pagrįstą atsakymą. Enciklika aiškiau nepasisako šiuo klausimu, tačiau Vatikano laikraštis „Osservatore Romano", komentuodamas encikliką, tvirtina, esą, Marksas buvęs neteisus, ieškodamas susvetimėjimo šaknų „socialinių ekonominių santykių chaose", nes susvetimėjimo priežastis esąs... ateizmas, kuris yra neatskiriamai susijęs su totalitarizmu.

„Totalitarizmo" terminas yra pavartotas ir enciklikoje „Redemptor hominis".

Pažymėdama, kad šiandien visos politinės partijos formaliai pripažįsta žmogaus teises, bet faktiškai šios teisės yra įvairiais būdais šiurkščiai pažeidžiamos, enciklika laiko svarbiausiu šių pažeidimų kaltininku totalitarizmą ir pažymi: „Jau pirmoje šio šimtmečio pusėje, kai pradėjo vystytis įvairūs valstybiniai totalitarizmai, privedę prie baisios karinės katastrofos, bažnyčia aiškiai pareiškė savo poziciją šių režimų atžvilgiu". Kitaip sakant, enciklika pabrėžia, kad bažnyčia smerkia totalitarizmą. Bet šis neapibrėžtas terminas gali būti visaip aiškinamas. Kai kas šį terminą vartojo kaip fašizmo sinonimą, tačiau dažniausiai jį vartoja šiuolaikinio antikomunizmo ideologai, melagingai sutapatindami fašizmą su socializmu, o dešinioji klerikalinė spauda totalitarizmu dažniausiai vadina socialistinę santvarką.

Mes nežinome, ką norėjo pasakyti „Redemptor hominis" autoriai, pavartodami šį terminą. Tačiau jau dabar ultradešinieji bažnytininkai antikomunistiškai interpretuoja enciklikos samprotavimus apie totalitarizmą, bando panaudoti šią encikliką antikomunistinėms tikinčiųjų nuotaikoms kurstyti. Dar daugiau. Tai antikomunistiškai interpretuoja net ir kai kurios Vatikano įstaigos. Antai Vatikano radijas š. m. kovo 19 d. laidoje, pavadintoje „Pirmoji popiežiaus Jono Povilo II enciklika", teigė:

„Jonas Povilas II savo enciklikoje tiesiogiai nekalba, bet susirūpinimas žmogumi šventąjį tėvą neišvengiamai veda prie

tų totalitarinių sistemų, kurios yra pavergusios žmogų, kurios yra atėmusios iš šiuolaikinio žmogaus jo orumą, jo laisvę ir pagrindines neliečiamas žmogaus asmens teises". Vatikano radijo tvirtinimu čia „šventasis tėvas visų pirma prieš akis turėjo"... komunistų valdomus kraštus.

Kaip matome, Vatikano radijo komentatoriai visai nesivaržydami panaudojo encikliką „Redemptor hominis" antikomunistiniams šmeižtams skleisti. O kaip į tai reaguoja oficialūs Vatikano vadovaujantys organai! Kol kas to nežinome.

Būtina panagrinėti dar vieną šios enciklikos aspektą. Plačiuosius visuomenės sluoksnius daugiausia domina tai, kaip enciklikoje traktuojami taikos ir karo klausimai.

Komunistai, būdami įsitikinę, kad kovoje už taiką gali sėkmingai bendradarbiauti skirtingų ir net priešingų ideologinių orientacijų žmonės bei organizacijos, visuomet yra pasirengę vesti konstruktyvų dialogą su visomis, jų tarpe ir religinėmis, jėgomis, kurios stoja už tarptautinio įtempimo mažinimą, karo grėsmės likvidavimą, taikos stiprinimą. Toks dialogas yra galimas ir su šiuolaikiniu Vatikanu: komunistai, nuosekliai ir principingai kovodami su marksizmui-leninizmui priešingomis bažnyčios koncepcijomis, anaiptol neneigia, kad popiežiai, kaip milijoninių katalikų masių vadovai, gali įnešti teigiamą įnašą sprendžiant opias tarptautines problemas. Socialistinės šalys, komunistų partijos teigiamai įvertino popiežių Jono XXIII ir Povilo VI pastangas taikos labui. Popiežiaus Jono Povilo II veiklą šioje srityje būtų dar per anksti vertinti, tačiau galima teigiamai vertinti tai, kad encikliką „Redemptor hominis" patvirtina Jono XXIII ir Povilo VI poziciją taikos klausimu, pasisakydama prieš atominio karo grėsmę, ginklavimosi varžybas, prieš „šovinizmą ir imperializmą".

Atkreipdamas dėmesį į šiuos ir kai kuriuos kitus Jono Povilo II pirmosios enciklikos teigiamus momentus, pažangus italų laikraštis „Paese sera" (1979. III. 17) apgailestauja, kad šioje enciklikoje pasigendama nurodymo apie būtinumą bendradarbiauti įvairių ideologinių orientacijų jėgoms, siekiančioms taikos ir socialinio teisingumo. Laikraštis primena Jono XXIII encikliką „Pacem in terris", kurioje buvo aiškiai pabrėžiamas tokio bendradarbiavimo būtinumas.

Baigiant reikėtų pažymėti, kad encikliką „Redemptor hominis", atspindinti gilėjančius prieštaravimus vadovaujančiose bažnyčios viršūnėse, dar neleidžia daryti galutinių išvadų, kokios susiformuos dominuojančios ideologinės bei politinės tendencijos Vatikane popiežiaujant Jonui Povilui II.

"Mokslas ir gyvenimas."

JUDITA VILIMAITYTĖ

Ak, lyja!
Eikite, bėkite žmonės į lietų!
Tegul jo šiltas srovenimas
Bėga jūsų veidais.
Tegul nuprausia pyktį ir
Skausmą.
Visas gyvenimo dulkes.
Nebijokite lietaus.
Toks švarus ir šiltas
Liepomis kvepiantis lietus.
Šypsokitės! Atvėrę gėriui
širdis.
Kokie jūs gražūs,
Prisiminę vaikystės liepomis
Kvepiantį lietų...

Tėvyne mano, Motina šventa
Aš tavo žemės kūdikis.
Žaliom akim gyveniman
Žiūrėdama,
Jau pajutau —
Ką reiškia Tavo saulė,
Tavo dangus,
Upės ir ežerai.

Išpuoselėta
Tavo duonos,
Augau ir mylėjau —
Tave ir gyvenimą, tapusį
Manu.

Mano kūdikis išmoko
Tavo lietuvišką —
Mama. Gėlė. Dangus.
Tu motiniška! priglaudei
Jį prie žemiškos
Krūtinės.
Tavo medžiai amžiams
Jam oš lopšinę...
Tėvyne mano!
Aš subrendau
Tavo saulėje ir po Tavo lietumi.
Jaučiu — niekados neišaugsiu
Iš Tavo duotų kūdikio
Rūbų,
Tėvyne, Motina mana.

Jonas Bendorius ir Marijampolė

[90-jų gimimo ir 25-jų mirties metinių proga]

V. Gulmanas

"Uždek, močiūte, ugnelę,
Uždek, širdele, ugnelę . . ."
J. Bendoriaus harmon. lietuvių 1. daina.

Ne tokia atrodė Marijampolė 1908 metais, kada čia pirmą kartą pasirodė aukšto ūgio, gražiai garbanotais plaukais, kupinu įkvėpimo žvilgsniu naujas vargonininkas, Varšuvos konservatorijos studentas Jonas Bendorius. Ir apsirengęs jis buvo kitaip, negu kiti miestiečiai; truputį ant kairio šono šelmiškai pakreipta uniforminė kepurė, tamsi pelerina, po kaklu kaspinas, gražūs ūsiukai darė jį labai patrauklų ir rodė, kad tai ne koks nors inžinierius ar medikas, bet menininkas kūnu ir dūšia. Ir

J. Bendorius Vištytyje 1906 m.

vargonai kitaip gausdavo, kada juos paliesdavo šio jauno muziko rankos. Kai tik jis pasirodydavo Marijampolės miesto karališkąjame sode, vietinių panų širdys salte saldavo.

Kad man tokį, tai bent būčiau ponia,—pasvajodavo ne viena. Niekas tuo metu nepagalvojo, kad šis ramus, kiek lėtokas jaunuolis laikui bėgant suvaidins didelį vaidmenį Lietuvos muzikiniame gyvenime, kad baigs dar antrą, Leipcigo konservatoriją kompozitorium. Bet ne tam čia pasirodė šis jaunas muzikas, kad susuktų vietinėms gražuolėms galvas. Jo tikslas buvo sukurti gerą, pajėgų chorą, siekti, kaip ir J. Naujalis, kad vargonininkai būtų ne mažaraščiai, bet rimtai susipažinę su harmonijos pagrindais, muzikos formomis, istorija, kad jie taptų kultūrinio gyvenimo ašim. Gal todėl jam sunkiau sekdavosi rasti bendrą kalbą su kitų pakraipų pažangesniais veikėjais, kurie buvo neigiamai nusistatę prieš naująjį vargonininką. Priklausomybė nuo klebono jį gerokai varžė, bet J. Bendorius kada tik į jį buvo kreipiamasi, niekad neatsakydavo paramos.

J. Bendoriaus jaunystės laikais kelias į didžiąją muziką prasidėdavo nuo vargonininkavimo, nes tai buvo vienintėlis būdas kaimo jaunuoliams prasimušti į muziką. Ir tai buvo dėsninga. Šiuo keliu atėjo ir jis, taip pat jo kartos lietuviai muzikai, kaip J. Gruodis, J. Karosas, J. Tallat-Kelpša, St. Šimkus ir kt. O mūsų vyresnės kartos muzikų jaunystės metas, nerami epocha, kova dėl nacionalinio ir socialinio išsivadavimo reikalavo neapsiriboti vien siaura vargonininko profesija. Jie turėjo būti universaliais žmonėmis: kompozitoriais, vargonininkais, atlikėjais, chorvedžiais, pedagogais, muzikais visuomenininkais.

Sūduva garsėjo geromis žemėmis. Čia anksčiau negi kur kitur Lietuvoj ūkininkai išsiskirstė vienkiemiais, ėmė atsirasti žemės ūkio

mašinos, kaimo jaunuomenė veržte veržėsi į mokyklą, iš jos išaugusi kaimiškoji inteligentija troško veiklos. To pasėkoje—gausus būrys literatų, gydytojų, visuomenės veikėjų. Tuo pačiu kaime ėmė dygti kapitalizmo daigai, atsirasti diferenciacija tarp stambių ūkininkų, vadinamų šimtamargių, ir sklypininkų. Tokioje sklypininko ir knygnešio Adomo Bendoravičiaus šeimoje Liubavo valsčiuje Skaisčių kaime 1889 metų rugpjūčio mėn. 15 d. gimė trečias sūnus Jonas, kuriam anksti teko patirti parduotų vasarų dalią. Tėvas buvo tiems laikams apsišvietęs kaimo žmogus, mokėjęs gerai skaityti lenkiškai ir rusiškai, bet neišmokęs rašto, gerai dainavęs. Kaip tik todėl J. Bondoriui ir nebuvo galimybės mokytis gimnazijoje, kadangi mokslas brangiai kaštavo. Baigęs pradinę mokyklą su tėvu drauge nešiojo slaptą literatūrą iš Prūsų, tuo pačiu toliau mokydamasis savarankiškai.

Pas vietinį Liubavo vargonininką pramoko groti vargonais ir ne bet kaip, o gana gerai. Jausdamas didelį potraukį muzikai, mėgino stoti į Kalvarijoje komplektuojamą caro armijos pulko muzikantų komandą, bet nesėkmingai. Laimingo atsitiktinumo dėka 15 metų jaunuolis buvo priimtas Vištytyje vargonininku ir chorvedžiu, kur išbuvo iki 1907 metų, sykiu atkakliai mokydamasis iš viso gimnazijos kurso kad tik galėtų įstoti į Varšuvos konservatoriją. Jo suorganizuotas choras pagarsėjo visoje vakarinėje Sūduvos dalyje, tuo atlikdamas didelį nacionalinės sąmonės, žadinimo, švietėjišką darbą šioje suvokietiejusioje Vištyčio apylinkėje. Iš čia J. Bendorius siuntinėjo muzikines žinutes, straipsnius į "Vilniaus žinias." Vieno tokio straipsnio 1906 metais įtakoje lietuviai vargonininkai atsisakė jungtis prie lenkų peršamos šv. Stanislovo draugijos susiburdami po J. Naujalio sparnu.

1907 metais J. Bendorius jau šaunus Varšuvos konservatorijos studentas. Kad nereikėtų baigus mokslus likti Lenkijoj, jis iš anksto pradėjo dairytis vietos Lietuvoj, tuo labiau, kad vargonininko specialybė buvo vienintėlė, leidusi likti tėvynėje ir iš to gyventi. Tokia

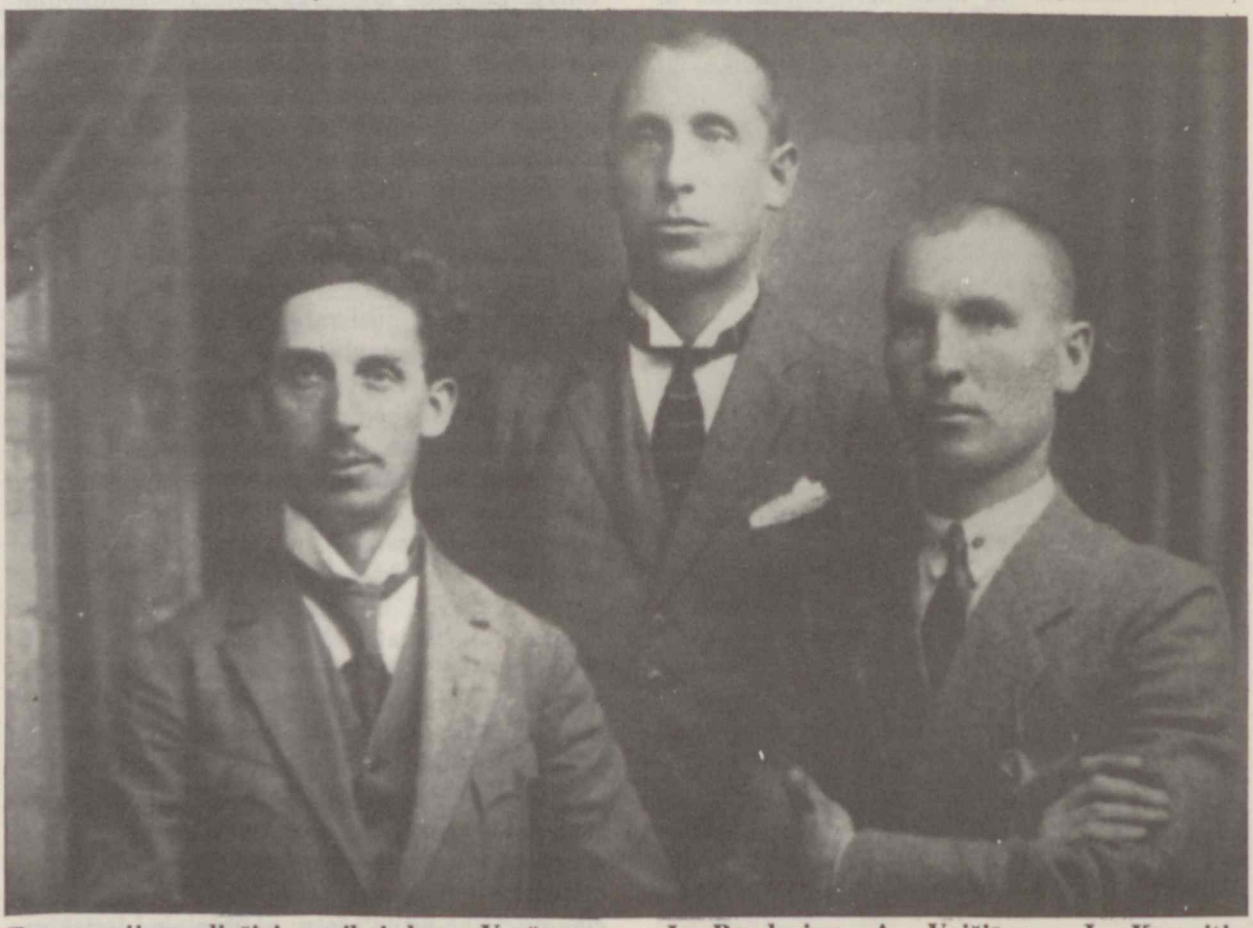

Trys marijampoliečiai muzikai, buvę Varšuvos konservatorijos absolventai: Iš kairės į dešinę J. Bendorius, A. Vaičiūnas, J. Kamaitis. Nuotrauka daryta Marijampolėje, 1927 m.

Kauno konservatorija 1939 m. Centre—J. Bendorius. Kairėje sėdi dainininke N. Zaniauskaitė. Dešinėj apačioj—pianistė G. Nasvytytė.

vieta 1907 metų pabaigoje atsirado toje pačioje Marijampolėje, kadangi buvęs vargonininkas (vėliau LTSR nusip. meno veikėjas) A. Jasenauskas čia atsisakė darbo, kad galėtų Varšuvoje baigti studijas.

Varšuvoje J. Bendorius taip pat išvystė plačią veiklą. Susirado pamokų, dainavo dvigubame lietuviškame kvartete, padarė eilę aranžuočių lietuviškais motyvais, kurias atlikdavo lietuviškos gvardijos pulko pučiamųjų orkestras, tuo pačiu supažindindamas varšuviečius su jiems dar negirdėta nauja muzika.

Vargonavimas sekėsi taip gerai, kad jis netrukus jau galėjo pavaduoti patį konservatorijos vyr. vargonininką J. Franiką. Pagaliau 1912 metais atgrojęs M. Regerio sonatą d-moll, gavo diplomą gerais ir labai gerais pažymiais.

Kaip J. Bendorius derino darbą su mokslu? Pagal susitarimą mokslo metais Marijampolėje grodavo padėjėjas, o atostogų metu, kurių buvo nemaža, atidirbdavo jis pats. Tuo būdu, pradėjęs dirbti vargonininku nuo 1905 metų pradžios, nuoširdžiai su choru parepetavęs, 1902 metų vasario 2 d. pirmą sykį pasirodė Marijampolės visuomenei, po kurio gavo neblogus pasiūlymus valst. berniukų ir Brevernų mergaičių gimnazijose, bet nuo to atsisakė, kad liktų daugiau laiko studijoms.

Kaip ir J. Naujalis, J. Bendorius gerai žinojo, kad vargonininkai Lietuvoje buvo daugiausiai mažaraščiai, todėl dažnai pagalvodavo, kas darytina, šiai padėčiai ištaisyti. Įleidęs šaknis Marijampolėje, jis greta vargoninkavimo talkininkavo J. Naujaliui, taip pat ruošdavo stojančiuosius į Varšuvos konservatoriją, dirbo muzikos mokytoju Marijampolės lietuviškoje mergaičių progimnazijoje, dirbo su chorais.

Dvi datos buvo labai reikšmingos jaunojo muziko gyvenime būtent, 1910 ir 1913 metai.

Užgesus liberalios "Šviesos" veiklai, grupelė buvusių jos narių, vadovaujama A. Iešmantos, pasitelkusi J. Bendorių, jo konsultuojama 1910 m. liepos mėn. 15 d. Žalgirio mūšio 500 metinių proga pastatė M. Petrausko operą "Birutę," susilaukusią didžiulio pasisekimo.

Tais pat metais pas J. Bendorių ir A. Iešmantą įvykusiuose susirinkimuose buvo prieita išvados, kad reikalinga nauja organizacija, kuri, surengusi vieną kitą pasirodymą, neiširtų, bet veiktų taip, kaip Kauno "Daina,"

Vilniaus "Rūta." Tokiu būdu mūsų miesto padangėje 1912 metais pasirodė nauja "Gabijos" draugija. Atsakingi už visą veiklą buvo J. Bendorius, poetas M. Gustaitis ir A. Iešmanta. Pagrindinis tikslas buvo išsaugoti ir propaguoti lietuvių tautos meno kūrinius.

Po visaus persitvarkymų 1913 metais tapęs "Gabijos" pirmininku ir choro vadovu, J. Bendorius ir toliau dirbo profesionaliai, įvesdamas choriniuose užsiėmimuose solfedžio pratybas, lengvus muzikinius diktantus ir pan., kas buvo didelė naujovė to meto sąlygom. Tuo keliu pasuko ir kitų organizacijų chorai, todėl marijampoliškių kolektyvai gražiai, aiškiai dainuodavo J. Bendorius vėliau rašo "Gabijos" istorijoje: "Kiekvieną šeštadienį buvo rengiamas šeimyninis vakaras su lengvu vaidinimu, dainomis, šokiais, žaidimais. Kas dvi savaitės, rečiausiai kas mėnesį—lietuviškas vakaras su vaidinimu, choro dainomis arba didelis koncertas su paskaita."

J. Bendorius, dirbdamas Marijampolėje vargonininku, buvo priklausomas nuo vietinio klebono, todėl turėjo parašyti tam tikrą kiekį bažnytinės muzikos. Vienok, peržiūrėjus visą archyvą, atrodo, kad jis šio žanro kūrinių per daug nevertino, kadangi giesmių jis net nemėgino išleisti. Jo buvusio mokinio LTSR nusipelniusio mokytojo K. Gurevičiaus nuomone, J. Bendorius neturėjo tikro pašaukimo būti tipišku bažnyčios vargonininku, jis daugiau mėgo pedagogiką, darbą su choru.

J. Bendorius, harmonizuodamas liaudies dainas, rašydamas originalus, didelų įmantrybių neiškodavo, jam buvo svarbu, kad daina skambėtų, būtų patogi dainininkams dainuoti. Todėl ir jo dainos buvo mėgiamos, o eilė jų, parašytų kaip tik Marijampolėje ir sudėtų į rinkinį "Beauštanti aušrelė," įėjo ir į mūsų chorinės muzikos aukso fondą. Nedovanotina, kad šis palikimas tapo primirštas. Iš kitų šio marijampoliškio laikotarpio kūrinių reikalinga paminėti porą preliudų ir fugų vargonams, populiaraus V. Kudirkos valso "Varpelis" partitūrą simfoniniam orkestrui, keletą pjesių fortepijonui.

"Gabijoj" smarkiai įsigalėjus klerikalams, be to, jausdamas teorinių žinių trūkumą. J. Bendorius 1920 metais nuo vargonininkavimo atsisakė ir išvyko į Leipcigo konservatoriją, kurią baigė 1924 metais dviem specialybėm: kompozitoriaus ir muzikologo.

Baigęs mokslus Leipcige, jis buvo pakviestas į Kauno muzikos mokyklą, vėlesnę konservatoriją, kur dėstė teorines disciplinas. Buržuaziniais metais, eidamas šioje mokykloje atsakingas vadovaujančias pareigas, jis daugiau pasireiškė kaip muzikos kritikas recenzentas. Jis dažnai paremdavo J. Gruodžio mintis meno auklėjamojo poveikio klausimais. Gana kritiškai atsiliepdavo apie praeities muzikinį palikimą. Taip, pavyzdžiui, vertindamas Č. Sasnausko kantatą "Broliai," jis rašė, kad šis kūrinys yra "gana menkas," turintis tik "vietinę, laikiną reikšmę," tuo pačiu pabrėždamas Č. Sasnausko dainų istorinę vertę ir tebesantį jų populiarumą.

Atkūrus tarybinę santvarką 1940 metais J. Bendoriui buvo pavesta reorganizuoti Vilniaus muzikos mokyklą, o pokario metais—ją paversti konservatorija. Direktoriaus pareigose išbuvo iki 1949 metų kai šios abi aukštosios mokyklos, Kauno ir Vilniaus, buvo sujungtos į vieną.

Istorija rodo, kad žmogaus pažiūros, ideologija keičiasi susidūrus su istoriniais faktais gyvenime. Juk nemažas skaičius buvusių eserų tapo nuoširdžiais kovotojais dėl tarybinės santvarkos atkūrimo Lietuvoje. Nepasitraukęs į vakarus, kaip kai kurie jo kolegos, suklaidinti priešo propagandos, jis stojo į naujo gyvenimo kūrėjų gretas, savo paskutiniuosius prasmingo gyvenimo metus sujungdamas su Lietuvos komunistų partija, tapdamas jos nariu.

Vienok sveikata ėjo vis silpnyn ir šis taurus Sūduvos sūnus mirė Palangoje 1954 m. birželio mėn. 27 d., o palaidotas tapo Vilniuje, Rasų kapinėse.

J. Bendorius buvo išrinktas LTSR kompozitorių sąjungos organizacinio komiteto pirmininku, už nuopelnus muzikos ir kultūros srityse jau buvo suteiktas LTSR nusipelniusio meno veikėjo ir mokslinis profesoriaus vardai, apdovanotas Raudonosios Vėliavos ordinu.

J. Bendoriaus kūrybinis ir visuomeninis kelias buvo gana vingiuotas, bet jis nebijojo sunkumų, eidavo ten, kur būdavo neplėšti dirvonai, visa siela pasišvęsdamas šiam reikalui.

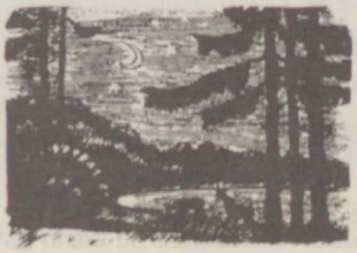

Iš vaistinių istorijos Lietuvoje

Kęstutis Balčiūnas

Jau 1506 m., susirgus Lietuvos didžiąjam kunigaikščiui Aleksandrui, atvykęs iš Krokuvos gydytojas atsivežė vaistų iš vadinamosios karališkos vaistinės. Šie vaistai Vilniuje liko, duodami pradžią pirmąjai vaistinei Lietuvoje. 1510 m. Lietuvos kunigaikštis Žygimantas senasis nupirko žemės sklypą vaistinei Vilniaus mieste. Šešiolikto amžiaus antroje pusėje vaistinės buvo ir kai kuriuose didikų dvaruose. Šešiolikto amžiaus viduryje Vilniuje buvo kelios vaistinės, o Kaune—trys vaistinės buvo 1600 metais. Šešiolikto amžiaus dokumentuose jau minimos Lietuvos vaistininkų pavardės. 1650 m. dokumentuose minimas Kėdainių vaistininkas, kuris 1655 m. atidarė pirmąją vaistinę Kėdainiuose. 1686 m. Kėdainiuose buvo dvi vaistinės. Aštuonioliktame amžiuje vaistinės buvo įkurtos Šiauliuose. 1798 m. VI. 22 d. (ar liepos 23 d.) įkurta Telšių vaistinė.

Devynioliktame amžiuje sparčiai vystėsi švietimas, mokslas, kultūra, technika. Neatsiliko ir vaistinės. Jau 1816 m. atidaroma vaistinė Šilutėje. 1825 m. atveria duris Jurbarko vaistinė 1834 m. vaistininkas Henicas atidaro vaistinę Rusnėje. 1826 m. kunigaikštis Sapiega atidaro valstiečių reikalams vaistinę Skuode. 1833 m. veikė vaistinė Tauragėje. 1843 m. jau minima vaistinė Rietave. 1860 m. Aleksandravičius atidaro vaistinę Viekšniuose. Įdomu pažymėti, kad šios giminės atstovas Juozas Aleksandravičius, gimęs 1896 m. nuo 1925 m. iki dabar dirbo Viekšnių vaistinės vedėju. Neseniai jis išėjo į užtarnautą poilsį. Ir vaistinės namas Viekšniuose tas pats, nuo 1860 m. Ir baldai seni. Vaistinėje daug senos farmacinės literatūros, dokumentų, senų receptų.J. Aleksandravičius dar tebėra gyvas.

1861 m. vaistinė atidaryta Zanavykijos sostinėje Šakiuose. Ją įsteigė provizorius Demskis. 1857 m. atidaryta vaistinė Kudirkos Naumiestyje. Salantuose vaistinė atidaryta 1866 m., o metais anksčiau 1865 m. įsteigta Kretingos vaistinė. Žemaičių Naumiestyje vaistinė atidaryta 1870 m. Švėkšnos vaistinės atidarymo data tiksliai nenustatyta ar tai 1880 ar 1881 metais. Jau 1882 m. vaistinė atidaryta Luokėje.

"Mažojoje lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje" minima, kad Kvėdarnos vaistinė įsteigta 1910 m. Man pavyko nustatyti, kad pirmąją vaistinę Kvėdarnoje atidarė jau 1884 m. Taigi, Kvėdarnos vaistinei greit bus šimtas metų. Tais pačiais 1884 metais vaistinės buvo atidarytos Ylakiuose, Skaudvilėje, Tryškiuose. 1869 m. įkurta vaistinė Šilalėje. 1887 m. atsidarė vaistinė Darbėnuose, o 1892 m.—Mosėdyje. 1893 m. St. Sušickas įsteigė vaistinę Griškabūdyje. 1895 m. jau veikė vaistinė Laukuvoje, 1895 m.—Kuliuose, 1846 m. Alsėdžiuose, o 1898 m.—Veiviržėnuose. 1897 m. gydytojas N. Bucevičius atidarė vaistinę Judrėnuose. 1900 m. A. Vaižmiežas atidarė vaistinę Kaltinėnuose. Žymaus lietuvių kalbininko, kilusio iš Lembo km. Kvėdarnos apylinkės, Kazimiero Jauniaus brolis gydytojas Pranas Jaunius 1910 metais atidarė vaistinę Žvingiuose, kurioje dirbo vaistininko padėjėjos P. Pirmanas, o vėliau N. Epšteinas. Po pirmojo pasaulinio karo vaistinės Žvingiuose nebuvo. Nėra jos ir dabar. Prieš pat pirmąjį pasaulinį karą vaistinė atidaryta Upynoje.

"Mažojoje lietuviškoje tarybinėje" enciklopedijoje minima, kad Pajūryje vaistinė atidaryta 1960 m. Man pavyko nustatyti, kad 1924 m. Pajūrio vaistinės savininku ir vedėju buvo E. Rabinovičius. Reiškia, 1924 m. Pajūryje vaistinė jau buvo 1932 m. šios vaistinės vedėju ir savininku tampa provizorius Giršas Baras, kuris netrukus miršta, o vaistinę Pajūryje valdo G. Baro įpėdiniai: 1934 m. Chl. Zaksienė-Chaikinaitė, kuri 1937 m. išsikelia į Šakių apskrities Sudargo vaistinę; ir Julius Baras, kuris vaistinę valdė iki 1940 m. Po antrojo pasaulinio karo Pajūryje vaistinės nebuvo iki 1960 m. Nuo 1963 m. Pajūrio vaistinei vadovauja Teresė Sebeckytė-Žilienė.

1924-5 metais jau buvo vaistinės Kriūkuose (vedėjas Al. Tručinskis), Lukšiuose (vedėjas J. Kalvelis), Plokščiuose (vedėju Ks. Valentinaitė), Sintautuose (vedėjos Pr. Dėdinas), Slavikuose (vedėjas Pr. Rubikas), Sudarge (vedėjas El. Josvainis). 1934 m. Gelgaudiškio vaistinės vedėju yra Martynas Sliukšė, o Lekėčiuose tais metais vaistinės vedėju buvo Eustachijus Rasiukevičius.

1939 m. Šakiuose atidaryta apskrities savivaldybės vaistinė, kuriai vadovavo G. Segalytė. Panašiai tais pat metais atidaryta savivaldybės vaistinė ir Jurbarke. Šiuose abiejuose miestuose buvo po dvi vaistines. Kaip minėjau, 1825 m. įsteigta Jurbarke pirmoji vaistinė, kurios savininku buvo Bregauskas. Šios šeimos rankose (ėjo iš kartos į kartą) Jurbarko vaistinė išsilaikė iki 1941 m., kada vokiečiai, užėmę Jurbarką, sušaudė Jurbarko miesto žydus, taip jų ir vaistinės savininką Breganską. Dabar trumpai apie Šilalės rajono vaistinių praeitį.

1913 m. buvo išduota privilegija atidaryti kaimo vaistinę Bitigole (=Vytogal?). Ten vaistinė neatidaryta. 1913 m. XII.1 d. Kauno gubernijos gydymo valdybos gubernatoriaus patvirtintas protokolas numato įsteigti vaistinę Upynoje. Čia nori įsteigti vaistinę Skaudvilės vaistinės nuomininkas V. P. Arosas Polunskis ir Viduklės vaistinės valdytojas vaistininko padėjėjas Stanislav. Žosinas. Iš bylų matyti, kad A. Polunskiui 1912 m. VIII. (14 d. jau buvo leista laike metų įsteigti Upynoje vaistinę, bet jis ta teise nepasinaudojo. Taigi, dabar metų bėgyje Upynoje leido įsteigti kaimo vaistinę St. Žosinui (Žąsinui?) ir apie įsteigimo laiką pranešti gydymo valdybai. kuri įsakys apžiūrėti vaistinę, ar ji tinkama eksploatacijai. 1924-5 m. Upynos vaistinėje dirbo provisoriaus padėjėjas Jonas Rimkevičius. 1932 m. vaistinės savininku ir vedėju tampa Step. Neveravičius, o 1934 m. vedėjauja prov. pad. J. Gečas. Nuo 1937 m. čia vedėjauja S. Icikronaitė. Vaistinė užsidarė karo metais. Vaistinė Upynoje buvo Basanavičiaus gatvėje. Po antrojo pasaulinio karo Upynos vaistinė atidaryta tik 1967 m. Dešimt metų joje vedėja dirbo Danutė Čilvinaitė-Rimkienė. Ji išsikėlė į Telšių vaistinę. Dabar čia vedėja N. Kasputytė-Martinkienė.

1891 m. J. Izakov gauna leidimą atidaryti kaimo vaistinę Kaltinėnuose. Neatidaro. 1894 m. iš jo teisę atidaryti vaistinę atima. 1897 m. duotas leidimas atidaryti Kaltinėnuose kaimo vaistinę provizoriui J. Rodovičiui. Šis vėl neatidaro. Tik 1900 metais A. Vaižmiežas atidarė Kaltinėnuose vaistinę ir dirbo joje iki pirmojo pasaulinio karo t. y. 1914 m. 1900 m. Kaltinėnuose buvo 740 gyventojų (1959 m.-735 gyv.). Po pirmojo pasaulinio karo Kaltinėnų vaistinėje dirbo A. Vaižmiežo duktė Br. Vaižmiežaitė, kuri ištekėjo už provizoriaus padėjėjo J. Budrio, o šis vaistinei vadovavo iki pat Antrojo pasaulinio karo. Po antrojo pasaulinio karo Kaltinėnų vaistinėje ilgai dirbo Čiegis. Jis čia ir mirė. Dabar daug metų Kaltinėnų vaistinei vadovauja provizoriaus padėjėja Petronėlė Petraitytė-Gestautienė. Aštuoni metai asistente čia dirba Elytė Sakalauskaitė.

Laukuvos vaistinė veikia nuo 1895 m. Beveik nuo pat pirmojo pasaulinio karo iki pokario po antrojo pasaulinio karo Laukuvos vaistinės vedėju buvo Kajetonas Stropus. Po jo mirties vaistinei vadovavo Drevinskas, o asistente dirbo jo žmona Linda Stelmokaitė-Drevinskienė. Jam mirus vaistinei vadovavo L. Drevinskienė, o šiai mirus 1976 m. vaistinės vadovavimą perėmė Danutė Jaugėlaitė-Stankienė, atsikėlusi čia iš Rietavo vaistinės.

1869 m. įkurta vaistinė Šilalėje. Ją įkūrė provizorius S. Edvardas ir ilgai jai vadovavo (iki 1897 m.). Ilgą laiką ši vaistinė buvo provizoriaus S. Gaudėšio nuosavybė. Apie tai byloja receptų signatūros iš 1928-1938 m., kurias turiu surinkęs (ne tik šios vaistinės, bet ir kitų vaistinių senų signatarų turiu surinkęs). Po antrojo pasaulinio karo vaistinė buvo menkose patalpose. Vedėjai keitėsi. 1963 m. šiai vaistinei vadovavo Dalia Kazlauskaitė-Gedvilienė. Po jos vaistinei vadovavo Juzefa Petrauskaitė-Baublienė. Ši perdavė vaistinę Birutei Kuzaitei-Vrubliauskienei, o pati likos vedėjos pavaduotoja. B. Vrubliauskienė vaistinę perdavė Irenai Bulanonienei. Dabar vaistinė naujose patalpose. Nuo pat pokario laikų Šilalės vaistinėje dirba famatoja Magdelė Sebeckytė ir farmacininkė Marytė Vidmantaitė.

Kvėdarnos vaistinė įsteigta 1884 m. Ją įsteigė privizorius S. Edvardas. 1885 m. vaistinėje buvo įregistruoti 42 receptai, už kuriuos gauta 24,87 rb. Be receptų tais metais parduota vaistų už 116,63 rb. Vaistinės vedėjai nuolat keitėsi. Matyt, tam turėjo įtakos mažas pelnas. Iki 1897 m. S. Edvardas dirba Šilalės vaistinėje, kuri irgi buvo jo nuosavybė. Minėtais metais jis persikelia į Kvėdarną ir dirba iki pat mirties 1912 m. 1914 m. vaistinės savininku tampa lietuvis Jonas Dzenkauskas, baigęs mokslus 1911 m. Darpato (dabar Tartu) universitete. Pirmojo pasaulinio karo metu jis buvo mobilizuotas į rusų kariuomenę, o grįžęs vėl dirbo Kvėdarnos vaistinėje. Jis pasistato namą vaistinei Lizdeikos gatvėje (vėliau ši gatvė pavadinta Laukuvos gatve, o dar vėliau Taikos gatve). 1929 m. J. Dzenkauskas vaistinę parduoda provizoriaus padėjėjai R. Zalcbergai-

tei-Bereznerienei, gimusiai 1897 m. ir 1015 m. Odesoje baigusiai farmacijos mokslus. 1941 m. ją sušaudė vokiečiai. Kvėdarnos vaistinės vedėju tampa Boleslovas Komdrotas, atvykęs iš Laukuvos vaistinės. Jis perkentė čia visas karo negandas. 1947 m. jis išvyko į Tverų vaistinę, kurioje išdirbo beveik trisdešimt metų. Dabar pensijoj. Vaistinės vedėjais dirbo Mickus, F. Raginytė-Putro, Valerija Jučaitė-Budrikienė, E. Brikienė, Teresė Sebeckytė. Nuo 1962 m. rudens Kvėdarnos vaistines asistentu, o nuo 1963 m. pavasario vaistinės vedėju iki šių dienų dirba Kęstutis Balčiūnas, vaistinės famotoja dirba Zofija-Danutė Balčiūnienė-Venskutė, kuri daug kartų atostogų ir kursų metu pavadavo vaistinės vedėją. Daug kartų išleisdavo atostogų vaistinės famotoją ir sanitarą Danguolė Balčiūnaitė. Nuo 1928 m. vaistinėje asistente dirba Rimutė Vaičytė. Jau dešimt metų sanitare Kvėdarnos vaistinėje dirba Eleonora Rapolavičiutė-Stulgienė.

1923 m. Kvėdarnos vaistinėje vedėjo K. Balčiūno pastangomis buvo suorganizuotos pirmą kartą Lietuvos vaistininkystės istorijoje dvi parodos: senų signatūrų ir senosios lietuviškos medicininės literatūros, kurios išbuvo vaistinėje apie pusę metų. Šios parodos žiūrėjo daug žmonių, lankėsi eksursijų, apie jas rašė spaudoje. 1924 m. buvo suorganizuota vaistinėje paroda: "Prahos vaistinėje," kurioje buvo eksponuojamos Prahos vaistinių nuotraukos vėliau buvo Lenkijos ir Vokietijos demokratinės republikos, bei Vengrijos vaistinių nuotraukų parodos. Po to, buvo vaistinėje vartojamų ir vartotų etikečių parodos ir kt. Vaistinės vedėjos parašė vaistinės istoriją, kuri buvo keliose parodose ir įvertinta labai gerai. Dabar keli metai parodos vaistinėje neruošiamos. 1977 m. rugpjūčio mėn. Kvėdarnos vidurinės mokyklos abiturientas Kęstutis Balčiūnas nuėmė vaistinės iškabą nuo privataus namo ir vaistinę persikėlė į naujas patalpas Piliakalnio gatvėje, į ligoninės ūkinį pastatą. Vaistinė aprūpinta naujais baldais. Vaistinės aptarnauja ligoninę, ambulatoriją, du vaistinės punktus: Pajūralyje ir "Saulėtekyje" vaistais. 1979 m. vaistinei duotos 60,000 rb. finansinis planas. Pusmečio planas viršytas. Kaip matėmė, 1885 m. vaistinė pardavė vaistų tik už 141,5 rb., o kiek kartų per beveik šimtų vaistinės gyvavimo metų apyvarta išaugo, spręskite patys. Milžiniškai.

*

Laima BAGDONAITĖ-DIDŽIŪNAITIENĖ

DIENA IŠAUŠO

Tokia skaisti,
Lyg piene išsimaudžius,
Iš ryto rūko išplaukia diena.
Ir saulė tokia didelė —
Per visą dangų,
Ir, rodos, rūpesčių jokių nėra.
Ir nežinai —
Tai vasaros šaukimas,
Gimtosios žemės spalvos
Ar iliuzija.
Tik prieini savus namus
Ir nežinai — sustoti,
O gal ištirpti horizonto linijoj...
Tokia trapi,
Svaiginanti savim,
Lyg moteris,
Išbridusi į jūros krantą,
Diena išaušo.
Ir drauge su ja ir vėl
Iš naujo norisi gyventi.

Zita ZOKAITYTĖ

ĮKVĖPIMAS

Vėl tavyje atsiveria ugnis —
Žėruoja, plūsta, liejasi ir
Blėsta.
Kai nieko nepasako išmintis
Ir kai jauti
Beribę žemės šviesą,
Kai visko su kaupu tavy:
Ir jausmo, ir erdvės,
Ir pašaukimo,
Taip noris būti tuo,
Ko netenki,
Ir pažaboti
Savąjį likimą.

Gediminas SAPETKA

DAINAI

Būk nerimo pilna ir laimės.
Būk paprasta, pilna tiesos.
Pabūk graži, kaip žalias kaimas,
tyros nugirdytos rasos.

Būk saule ežere skaidriam.
Į aušrą skrisk, iš jos — parlėk.

Gera žmonėm būk ir laukam.
Manim alsuok. Mane mylėk!

Ilgai A. Strazdelis prisiminė gražiąją Žemaitiją

Vincas Lauraitis
Docentas, istorijos mokslų kandidatas

Kepino kaitri vasaros saulė. Atrodė, kad tą 1788 metų liepos sekmadienio popietę, nepasislėpęs pavėsyje, gyvas galėjai iškepti. Tačiau, nors ir lėtesniu tempu, gyvenimas virė ir tokiame karštyje.

Keliu iš Žemaičių Kalvarijos (dabar Varduvos) Platelių link žingsniavo du jaunuoliai. Prakaitas liejosi per kaktą, kaklą. Marškiniai, prilipę prie nugaros, čia džiūvo, čia vėl iš naujo drėko. Abu, persimetę per petį, nešėsi po juodą ilgą drabužį.

Platelių trobelninko-baudžiauninko, gyvenusio palei pat ežerą, sūnus Jokūbas vedėsi į svečius savo bendramokslį, Varnių kunigų seminarijos auklėtinį Antaną Drozdovskį, vėliau tapusį liaudies poetu Strazdeliu, tokį pat baudžiauninko vaiką, kaip ir jis pats.

Braukdami rankomis nuo kaktos upeliais besiliejantį prakaitą, jie dairėsi į abipus kelio išsidėsčiusias kalveles ir lomeles, parymusius baltaliemenius berželius ar išnašias lieknaliemenes pušis. Džiaugėsi, kai vietomis pasitaikydavo iš abiejų kelio pusių gelsvėjančių rugių laukai. Tada atrodė, kad brendi takučiu per linguojančią geltoną jūrą. Kai kur šalia kelio prasidėjusios pievos žaluma tęsėsi taip toli, kol susiliedavo blyškia nuo kaitros dangaus žydryne.

Bežygiuojančius per kokį pakelės kaimą, juos pasitikdavo beveik ištisai suvargusios, žemėn susmegusios, apsipešiojusios šiaudiniais stogais dūminės baudžiauninkų pirkelės. Pro apmusijusius, gana dažnai skudurais ar pakulom užkamšytus lankučius praeivius nulydėdavo smalsios bakūžių šeimininkų akys. Pakelės dulkėse kartu su vištomis ir paršiukais voliojęsi baudžiauninkų vaikiūkščiai staiga nustodavo žaidę, pakildavo ir nustebusiomis akimis toli nulydėdavo jaunuolius.

Ežero pakrantėje stovėjusi Jokūbo tėvų grytelė niekuo nesiskyrė nuo kitų Platelių baudžiauninkų pirkių: tas pats kojų nuzulintas plokščias akmuo prieš slenkstį, aukštas duobte išduobtu viduriu slenkstis, pajuodusios nuo dūmų pirkelės sienos, nukabinėtos įvairiausiais ūkiniais padargais, džiovintomis žolelių gniūžtelėmis ir nesuvokiamų kvapų mišinys.

Patys pirmieji atvykėlius sutiko penki vienas už kitą murzinesni vaikai ir juodas, kibiomis varnalėšų galvutėmis apkibęs šuniūkštis, kuris pradžioje taip ir siekė gryžtelėti į koją.

Džiaugsmas ir skaidri susitikimo nuotaika įsivyravo sukiužusioje pirkelėje: juk atvyko ne bet kas, o du būsimieji kunigėliai!

Tačiau jaunuoliai ilgai nenusėdėjo už stalo. Užkandę ir valandėlę atsigavę nuo karščio, jie nusileido paežerėn, pasiraitojo kelnes ir perbrido į maždaug už penkiasdešimties metrų žaliavusią Ubagsalę. Patogiai įsitaisę viename karklų tankumyje, kuriais buvo apaugusi visa salelė, jiedu pasiruošė būsimajam "spektakliui."

Na ir buvo ko pasižiūrėti!

Pasibaigus tos dienos atlaidams Žemaičių Kalvarijoje, visais keliukais į Platelius sruvo elgetų būriai. Priartėję prie ežero, jie nesustodavo, o visi, lyg susitarę, brisdavo vandeniu iki salelės. Vieni jų, šlubavę iki vandens, staiga imdavo visai normaliai kilnoti kojas brisdami į salą, o išlipę iš vandens, nusviesdavo į šalį lazdą ir toliau šlitinėjo be jos. Kiti gi—likdavo ir toliau šlubi. Vienaakis senis nuo Alsėdžių, vos tik paklojo pilną maišą ant žolės, ėmė vynioti nuo kaktos "gyvą žaizdą"—pajuodusį jautienos gabalą. Ežeru atbrido berniūkštis, vesdamas paskui savo aklą sukriošusį senį, o tuojau pat už jų, vesdamasi didžiulį aviganį klampojo taip pat akla dar visai jauna moteris. Barškindamas smulkiomis monetomis kišenėse ir taškydamas į šalis vandens purslus, ant kairės kojos šokčiojo Kleivių Barnabas, kuriam prieš porą metų bevagiant pono mišką, medlinčiaus kulka sutrupino dešinįjį kelį, nuo ko dešinioji tik maskatavo lyg virvagalis.

Kokių tik čia nebuvo elgetų?!

Vienakojai ir visai bekojai, vienarankiai ir tokie, kurie lūpomis ėmė maistą tiesiog nuo žemės. Akli, raiši, kuproti ir vos ne vos dvilinkiai susilenkę, su bjauriais randais—senų žaizdų pėdsakais. Kiti atrodė lyg ir visai sveiki,

jei ne bereikšmės, į vieną tašką nukreiptos akys ir niekad nesusičiaupiančios lūpos.

Daugumą elgetų lydėjo šunys. Kiti ėjo dviese. Kuprota senė vedėsi ant lininio šniūrelio pririštą gaidį, kas žingsnis besirengiantį ištrūkti iš globėjos rankų su visu pasaitėliu.

Artėjant sutemoms prasidėjo kažkas panašaus į sudėtinį pokylį. Elgetos susimetė būreliais, išsidėliojo ant žolės per dieną iš maldininkų surinktus kiaušinius, duonos ir lašinių gabalus, sūrius ir net aguonom pabarstytus kringelius, bandeles, medauninkus. Kai valgomosios gėrybės jau buvo išdėliotos, tai vienas, tai kitas iš apsiaustų klosčių ėmė traukti storus apvalius degtinės butelius. Vieną ištuštinus, atsirasdavo kitas. Matyt Leizeris atlaidoms specialiai buvo padidinęs šio gaminio savo smuklėje.

Vienoje grupėje buvo atkimšta nemaža statinaitė alaus. Triukšmas didėjo, linksmybė vis labiau įsigalėjo gamtos nuskriaustųjų, o dažnai ir apsimetusiųjų tokiais tarpe.

Pradžioje dar vienas kitas, keldamas molinį puoduką degtinės, šuktelėdavo:

— Už Onos sveikatą!

— Už Jono, Petro, Gervazo dūšią!

Pagaliau "tostai" retėjo, o tirštėjo sutemos ir palaidi šūkavimai.

— Eme, timptelėjo Jokūbas Strazdelį už alkūnės. Toliau prasidės Sodoma-Gomora. Žiūrėti šlykštu.

Jaunuoliai pakilo ir pasuko namų link.

Sekančią dieną abu klierikai, plaukiodami valtimi Platelių ežere dalinosi įspūdžiais, patirtais atlaiduose. Prisiminė apie tai, kaip baudžiauninkai keliais šliaužiojo apie bažnyčią, nešė iš namų geresnį kąsnį ir palikdavo jį dievui kaip užstatą už prašomas malones, susigrūdę vienas prie kito, alpo pamaldų metu ir pavydžiai žiūrėjo, kaip margaspalviais rūbais išsipuošusios dvarininkų šeimos laisvai nuobodžiavo ir net snaudė palei altorių išdėliotuose suolose.

Kartą smalsumo apimti Antanas Strazdelis su Jokūbu užsuko į Platelių dvarą. Ten prieš juos atsivėrė puikus grožio ir prabangos reginys. Didelis sodas su rožių ir įvairių dekoratyvinių meniškai pakirptų krūmų alėjomis, žaliais pražydusių liepų tuneliais ir pasvirusiais gluosniais prie dirbtino tvenkinio atrodė tarsi pasakų karalija. Medžiuose šokinėjo prijaukintos voveraitės, tvenkinyje nardė auksinės žuvytės ir plaukiojo gulbės. Trykštančio fontano baseine nardėsi dar jaunuoliams nematytas žvėrelis. Narveliuose skambėjo kanarėlių choras. Keli tarnai sode laistė gėles, barstė smėliu takelius, vaikė muses ir vabzdžius.

Dvaro prieangį puošė iš užsienio atgabentos brangios statulos, žvėrių ir paukščių iškamšos, auksiniai ir sidabriniai suvenyrai, seni ginklai. Pro atvirus banketų svetainės langus sklido melodingos muzikos akordai, gūdėjosi juokas, skambėjo keliamų taurių tostai. Būsimieji kunigėliai buvo pakviesti į pobūvį.

Įžengę į svetainę, jaunuoliai net aiktelėjo iš nustebimo. Stalai lūžo nuo skaniausių valgių ir brangiausių gėrimų. Penkios akmistrinės ant stalų vis nešė ir nešė keptus paršiukus, kalakutus, pyragus ir kt. valgius. Svečių tarpe A. Strazdelis su Jokūbu pamatė seminarijos rektorių, Žemaičių Kalvarijos vienuolyno viršininką, keletą pažįstamų kunigų ir daugybę puošnių damų.

Tasyk Platelių dvarininkas šventė žmonos gimtadienį. Neilgai jaunuoliai svečiavosi dvare. Palaukė kada įsismaginę svečiai pakilo šokiui, jie tyliai apleido dvarą.

Penkias dienas Antanas Strazdelis viešėjo pas kurso draugą Jokūbą (deja, jo pavardės nustatyti nepavyko), skersai—išilgai išvaikščiojo nuostabiomis Platelių ir Šateikių apylinkėmis. Ir visur, kur tik jiedu ėjo, juos lydėjo skurdi baudžiauninkų dalia, prievarta ir dykaduoniško dvarininkų gyvenimo vaizdai.

Ypač jaunuoliai mėgo pasivaikščioti Platelių miške, kuris supo ežero pakrante. Minimu laikotarpiu šiame gamtos kampelyje gyveno daugybė paukščių. Nuo jų balsų ankstyvais rytmečiais skambėjo ežero pakrantė. Miške buvo galima pamatyti daug juodųjų strazdų, žemaičių vadinamų čiulbauninkais. Strazdai vasaros vidurdieniais apsilankydavo pamiškės sodybose, kur lesdavo išsirpusias vyšnias.

Saulei leidžiantis juodieji strazdai suskrisdavo į pušų viršūnes ir žavinčiai čiulbėdavo.

Viešnagės metu A. Strazdelis su Jokūbu susėdę ant kelmų ne kartą klausydamiesi melodingos strazdų sutartinės pro pušų šakas gerėjosi prieš juos atsiskleidusio panoramą—vaizdingu ežeru su salomis skendančiose žalumynuose.

Vieną naktį A. Strazdelis su Jokūbu praleido pas naktigonius Šateikių miške. Į naktigonę juos pakvietė Jokūbo dėdė. Buvo šilta ir rami liepos naktis. Virš pievų kilo baltas, lengvutis rūkas. Mėnulio šviesos nuspalvinti paslaptingai atrodė šimtamečiai ąžuolai, skarotos eglės ir baltliemeniai beržai. Švelnaus vėjelio užgauti

šnarėjo drebulių lapai, medžių drevėse ūbavo pelėdos, kaž kur kaime lojo šunys. Miško proskynoje pešdami žolę, prunkštė arkliai.

Prie degančio laužo vyžuoti žemaičiai dainavo senoviškas dainas, porino legendas apie užkeiktas lobius, vaiduoklius, kryžiuočių ir švedų žiaurumus.

Linksmai prie laužo atrodė senasis Simutis, kuriam šateikiškiai skaičiavo 100 metų. Jis daugiausia apylinkėje žinojo dainų ir legendų, gerai atsiminė Šiaurės karą, kada švedai plėšė ir degino Žemaitijos kaimus. Senelis sugebėjo pamėgdžioti paukščių ir žvėrių balsus.

Saulei tekant Simutis svečius iš Varnių nuvedė prie paslaptingojo jaunytės šaltinio. Tai buvo nedidelis šaltinėlis, mažoje pievutėje apaugęs didele žole. Jis pasižymėjo šaltu ir skaidriu vandeniu. Atsigėrę šaltinėlio vandens jaunuoliai sugrįžo į Jokūbo namus.

Kaip šių eilučių autoriui pasakojo tautosakininkas Matas Untulis, Antanas Strazdelis ilgai prisimindavo viešnagę Plateliuose, lankymąsi pas naktigonius.

Apie Spalį

Šiandien Merkio ir Neries pakrantės
Himnais Revoliucijai skambės
Ir darbais aiškiau, nei transparantais,
Apie liaudies pergales kalbės.

Spalio vėjai, nuo Nevos atplaukę,
Eisenas minutei sulaikys.
Iš kolonų pavardėm iššaukę,
Lieps pažvelgt mums
Tiesai į akis.

Ir balsai žilųjų komisarų
Iš po žemių lyg varpai sugaus.
Ir paklaus: ar viską mes padarėm
Laisvei, laimei, ateičiai žmogaus?

Mes sustingsim. Mintimis sugrįšim
Į Tarybų priešaušrio laikus
Ir parodyt jiems be baimės drįsim
Džiaugsmo varpom šnarančius laukus.

Gamyklas, šviesas kaimelio seno,
Rūmus, darbus dabarties kartų.
Pasakysim, kad geriau gyvena
Darbo žmonės šiandien.
O po to —

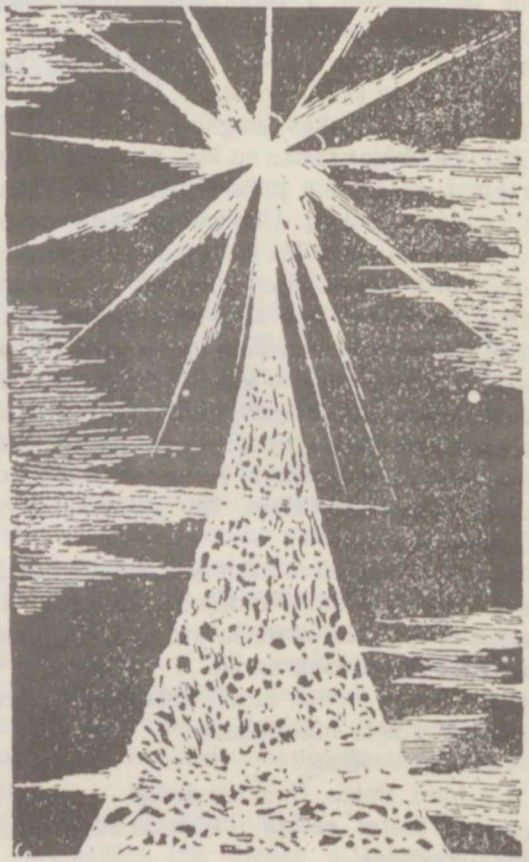

S. Povilaitis. Svyturys.

Sąžinę apnuoginę, suprasim,
Kad kely, kurs veda ateitin,
Ne visad mes sugebėjom drąsiai
Žmogiškumą — Spalio esmę — ginti.

Kad ne kartą priešui nusileidę,
Draugo neišdrįsome apgint.
Spalis žvelgs į sąžinę, į veidą
Ir akis privers mus panarint.

Ir pajusim mes tada: privalom
Patys vergą raut sau iš širdies,
Nes nei postai, nei vardai nuo Spalio
Jo tiesos — pabėgti nepadės.

Tik darbais, tiktai ugnim išvalę
Egoizmo apnašas širdy,
Pasijusim laikmečio ir Spalio,
Ir kelių į ateitį verti.

B. Mackevičius

Namų diskoteka

VILNIAUS FIRMA SIŪLO

* * *

Rugsėjo mėnesį Vilniaus plokštelių įrašų studija mini savo veiklos dvidešimtmetį. Per šiuos dvidešimt metų lietuvių muzikinėje kultūroje buvo didžiulių poslinkių: kūrėsi ir brendo mūsų muzikiniai kolektyvai, kurių geriausieji sulaukė pasaulinio garso. Jų menas buvo fiksuotas ir plokštelėse. Įrašyta didelė dalis senesniosios kartos bei šiuolaikinių lietuvių kompozitorių kūrinių, dainų švenčių repertuaras, liaudies muzikos, estradinių kūrinių, išleista literatūrinių, mokomųjų-metodinių ir kitokių įrašų. Lietuviškų plokštelių išleista beveik du tūkstančiai. Deja, plokštelėse įrašyti lietuvių atlikėjai išsamesnio savo darbo šiame bare įvertinimo nesulaukė (išskyrus straipsnį 1977 m. „Kultūros barų" pirmajame numeryje), o problemų, į kurias pats laikas atkreipti dėmesį, nemaža: nacionalinės muzikos propagavimas plokštelėmis, įrašų repertuaro ir jo tendencijų tyrimas, interpretacijos klausimai... Pirmaisiais studijos gyvavimo metais įrašytas plokšteles dabar jau galima vadinti neįkainojamu mūsų muzikinės kultūros metraščiu, „skambančiu" atlikėjų meno dokumentu. Todėl ar nevertėtų panašiai kaip ir spaudos leidinius, patenkančius į Knygų rūmus amžinam saugojimui, kaupti ir saugoti visą lietuviškų plokštelių fondą?

Vertinant plokštelę, pagrindinis dėmesys skiriamas interpretacijai. Juk paties muzikos kūrinio meninę vertę išbando laikas, o jo „sielos" — interpretacijos — meniškumas (ir ypač, jeigu ji užfiksuota įraše) priklauso nuo atlikėjo ir garso režisieriaus, įrašymo technikos galimybių ir t. t. Tačiau belieka tik stebėtis, kad, dirbdama vis dar gana sunkiomis sąlygomis (garso įrašymo pultas jau nebeatitinka šiuolaikinės garso įrašymo technikos reikalavimų, nėra nuo pašalinių garsų visiškai izoliuotų patalpų), Vilniaus plokštelių įrašų studija padaro išties visais atžvilgiais pavykusių įrašų. Kai kuriuos naujausius ir paminėsime šioje apžvalgoje (šį kartą neaptarsime gausaus lengvosios muzikos plokštelių asortimento; čia problemos specifiškos ir keltinos atskirame straipsnyje).

Per paskutinius trejus metus pasirodė keletas chorinės muzikos plokštelių, tarp jų — „Liepaičių", M. K. Čiurlionio vidurinės meno mokyklos choro bei „Ąžuoliuko" įdainavimai. Berniukų choro įrašas (garso režisierius I. Veprincevas) išleistas sąjunginės studijos. „Senoji chorinė muzika" — jau šeštoji „Liepaičių" plokštelė — dar kartą patvirtina, jog šis mergaičių choras — meniškai brandus kolektyvas, puikiai interpretuojantis tiek šiuolaikinę (ankstesnėse plokštelėse), tiek senąją muziką. Plokštelėje skamba O. di Lasso, Dž. Palestrinos, K. Monteverdžio, Ž. Depré, M. Pretorijaus ir kitų senųjų meistrų kūriniai. Išoriškas senosios muzikos paprastumas ir yra tos pinklės, į kurias lengva pakliūti kiekvienam atlikėjui; ši muzika reikalauja meninio skonio, subtilaus stiliaus supratimo bei išraiškos, garso kultūros. „Liepaičių" interpretuojama, senoji muzika skamba raiškiai, frazuotė lanksti, intonacija bei ritmas — tikslūs. Kiek prastesnis — tai pasakytina ir apie techniškąją įrašo pusę — M. Pretorijaus „Rytmečio žvaigždės" įrašas: chorą nustelbia akompanimentas (visi kiti kūriniai dainuojami a cappella), jis atsiduria tarsi antrame plane. Bet apskritai choro skambesys plokštelėje be priekaištų.

Vilniaus M. K. Čiurlionio vidurinės meno mokyklos choras pagrįstai gali didžiuotis pirmuoju savo gigantu (LP). Chorui jau keleri metai vadovauja R. Zdanavičius, dirigentė — G. Navasaitienė. Kameriškas skambesys, taupi dinaminė skalė, vietomis pulsuojanti minimaliausia kreive (V. Montvilos „Varnėnas" ir „Genys", P. Ebeno „Ak, lakštute"), ištisinis frazavimas priartina dainavimą prie manieros, daugiau būdingos instrumentiniam atlikimui. Labiau-

siai šioje plokštelėje įtikina B. Briteno „Missa brevis": prasmingai išreikšta muzikinė mintis, gera dikcija, intonacija, choro ir vargonų (B. Vasiliauskas) santykis garso atžvilgiu. B. Vasiliauskas mišias įgrojo jau antrą kartą. Pirmasis įrašas darytas su vaikų choro studija „Vesna" (vadovas A. Ponomariovas). Malonu pažymėti, jog mūsiškio choro atlikimas palieka kur kas geresnį įspūdį.

Berniukų choro „Ąžuoliukas" plokštelės pavadinimas solidus — „G. F. Hendelio oratorijos „Judas Makabėjus" fragmentai". Tačiau pasiklausius tenka kiek nusivilti ir visų pirma — techniškąja plokštelės puse. Įrašas darytas koncerto metu, todėl jame neišvengta nepageidautinų atsitiktinumų (pavyzdžiui, ne visai tikslūs choro įstojimai, intonavimas ir t. t.), įtikinamiau skamba oratorijos uvertiūra bei solistų G. Kaukaitės ir A. Čiplio atliekami soliniai numeriai (Nr. 38 ir Nr. 43).

Neseniai pasirodė LTSR I. a. V. Adamkevičiaus (1925—1976) įdainavimų paskutinioji plokštelė. Prie naujausių priklauso TSRS I. a. N. Ambrazaitytės dainuojamos operų arijos.

V. Adamkevičiaus plokštelėje skamba geriausiai solisto interpretuotų vaidmenų ištraukos — Germano arija („Pikų dama", III v.) ir Otelo mirties scena („Otelas", IV v.). Visos operų arijos šioje plokštelėje dainuojamos su solistui būdinga kiek per didele ekspresija.

Pasiklausius N. Ambrazaitytės naujos plokštelės, ilgam išlieka atmintyje solistės balso skambesys, vokalinis virtuoziškumas. Dalilos arijos („Samsonas ir Dalila", II v.) skamba gal kiek emocionaliai prislopintos, o Zybelio romansas („Faustas", III v.), Danutės lopšinė (A. Račiūno „Maryte", III v.) ir „Mirusiųjų laukas", (S. Prokofjevo kantata „Aleksandras Nevskis", Nr. 60) atlikti meistriškai — nepriekaištingas vokalas, maksimali muzikinės minties išraiška.

Naujausios instrumentinės muzikos plokštelės — V. Barkausko kamerinių kūrinių ir Senosios muzikos ansamblio įgrojimai.

Visi mūsiškio Senosios muzikos ansamblio nariai — žinomi koncertuojantys solistai instrumentalistai: A. Vizgirda (fleita), J. Rimas (obojus), J. Banevičius (violončelė), J. Andrejevas (klavesinas). Tačiau pasiklausiusi pirmosios ansamblio plokštelės, pagalvoji, jog koncertuose ansamblio muzikavimas palieka geresnį įspūdį. Ž. B. Lioje, G. F. Telemano, Ž. M. Leklero, A. Vivaldžio kūriniai plokštelėje skamba „sunkokai", vietomis (dubliuotose partijose) stokojama sinchroniškumo. Dar nepakankamai įrašuose išgryninta instrumentų skambesio spalva. Labiausiai įtikina G. F. Telemano Duetas fleitai ir obojui.

Kompozitoriaus V. Barkausko kamerinių kūrinių plokštelė — pirmoji iš neseniai pradėto leisti ciklo „Tarybų Lietuvos kompozitoriai". Įrašai geros skambesio kokybės: juose nestinga nei šiuolaikinės muzikos koloritui būtino erdvės efekto, nei dramaturginiu požiūriu svarbių tembrinių spalvų išryškinimo. Artimiausiu metu numatyta išleisti S. Vainiūno, V. Jurgučio, V. Paketūro, O. Balakausko, B. Kutavičiaus autorines plokšteles. Laukiame pasirodant plokštelių, kuriose skambės „Liepaičių" ir Lietuvos kamerinio orkestro atliekamos O. Mesiano „Trys mažos liturgijos", I. Kučinsko ir P. Stravinsko interpretuojami J. S. Bacho ir L. van Bethoveno kūriniai, taip pat Šiuolaikinės džiazo muzikos trio plokštelės „Concerto grosso". O Vilniaus M. K. Čiurlionio vidurinės meno mokyklos styginio orkestro ir „Ąžuoliuko" naujausi įrašai susilaukė aukščiausio sąjunginės firmos „Melodija" meno tarybos įvertinimo už aukštą meninį ir techninį lygį.

Rūta ŽALNIERIŪTĖ

"Kultūros Barai"